ชีวประวัติ

พระธรรมธีรราชมหามุนี

(โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย



ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช

ชีวประวัติ

พระธรรมธีรราชมหามุนี

(โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

เนื่องในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ ๘๑ มกราคม ๒๕๕๑

อาจารย์เรณู ทัศณรงค์

ชีวประวัติ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

- พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤษภาคม ๒๕๔๙ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
  ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน
- พิมพ์ครั้งที่ ๒ : มิถุนายน ๒๕๔๙ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
  งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอนุกูลกาญจนวงศ์ (วิฑูรย์ จนฺทวํโส)
- พิมพ์ครั้งที่ ๓ : ตุลาคม ๒๕๕๐ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
  ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน
- พิมพ์ครั้งที่ ๔ : มกราคม ๒๕๕๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
  ที่ระลึกในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ ๘๑ มกราคม ๒๕๕๑
  อาจารย์เรณู ทัศณรงค์
- พิมพ์ครั้งที่ ๕ : มกราคม ๒๕๕๑ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
  จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โดย คุณอำพัน-คุณสุมารัตน์ วิประกษิต
  และครอบครัว

- ISBN : 974-94289-2-7
- พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา

เลขที่ ๑/๔-๕ ถนนบรมราชชนนี ๑๑๙ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๒-๔๔๑๑๕๓๕, ๐๒-๔๔๑๑๕๘๘, ๐๒-๘๘๘๗๙๔๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๑๑๔๖๔

มุทิตาสักการะ

ในวาระสิริอายุ ๘๑ ปี ท่านอาจารย์เรณู ทัศณรงค์

เนื่องในโอกาสอันเป็นมหามงคลสมัย ควรแก่การแสดงมุทิตาสักการะแด่ท่าน อาจารย์เรณู ทัศณรงค์ ผู้มีสิริอายุครบ ๘๑ ปี ในวันอังคารที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๑ ท่านอาจารย์เรณู ได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกับยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งปริยัติ และปฏิบัติในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำการสอนตามหลักสูตรของคุณแม่สิริ กรินชัยออกเผยแผ่ไปทั่วสารทิศ ในฐานะที่ท่านเป็นครูบาอาจารย์ และนับว่าเป็นพุทธสาวิกาอีกท่านหนึ่ง ที่เป็นผู้มีคุณูปการแก่ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ได้ร่วมงานกับยุวพุทธฯ ด้วยความเมตตา กรุณา เสียสละทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจให้กับลูกโยคีผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ อีกทั้งท่านอาจารย์เรณูยังมีศิลปะเป็นเลิศในการอบรมให้ความรู้แก่ลูกโยคี ท่านสามารถอธิบายธรรมที่เข้าใจยากให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายได้อย่างสนุกสนาน เป็นที่ชื่นชอบของลูกโยคี

ในวาระที่อาจารย์เรณู เจริญอายุครบ ๘๑ ปี ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ขอน้อมอัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจแห่งผลบุญกุศล

และสิ่งศักดิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงมารวมเป็นตบะเดชะ เป็นพลวปัจจัย อำนวยผลอภิบาลให้ ท่านอาจารย์เรณู ทัศณรงค์ เจริญด้วยอายุยืนนาน วรรณะผ่องใส สุขเกษมสำราญ มีพลานามัยแข็งแรง เป็นมิ่งขวัญแก่ลูกโยคีทั้งหลาย รวมทั้งเผยแผ่งานให้ได้อย่างกว้างขวาง ธำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตลอดไปชั่วกาลนานเทอญ

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

คำนำ

พระเดชพระคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙) พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย เป็นพระเถระสำคัญ และปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ผู้ทรงภูมิธรรม ความรู้ ฉลาดปราดเปรื่อง มีผลงานทางพระพุทธศาสนาเด่นเป็นเลิศ ในด้านการสอนและเผยแพร่วิปัสสนากรรมฐาน สร้างคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อ ประเทศชาติ ประชาชนชาวไทยและชาวโลก ควรแก่การยกย่องเชิดชูและประกาศเกียรติคุณให้ขจรไกลและแผ่ไพศาล หากแต่เป็นที่น่าเสียดายว่า แม้จะได้รับสถาปนาแต่งตั้งเป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทยรูปแรก เป็นปรมาจารย์ของพระเถรานุเถระและของวิปัสสนาจารย์ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาส ผู้มีชื่อเสียงและเกียรติคุณจำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นพระอาจารย์ผู้ถวายการสอนวิปัสสนากรรมฐาน แด่ **สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า)** ชีวประวัติฉบับครบถ้วนสมบูรณ์ของท่าน ก็ยังมิได้เคยมีการรวบรวมเรียบเรียงและรจนาให้ปรากฏ

ด้วยปฐมเหตุดังกล่าวและเพื่อเป็นกตัญญูกตเวทิตาสักการะ ต่อพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ใหญ่ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) ปรมาจารย์ผู้สืบทอด สร้างสรรค์จรรโลง และพัฒนาวิธีปฏิบัติ

วิปัสสนากรรมฐาน อันเป็นภูมิปัญญาในทางพุทธศาสนาของไทย ที่มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกับภูมิปัญญาของประเทศเพื่อนบ้าน อันเป็นปกติธรรมดาของพุทธศาสนาเถรวาทในเอเชีย นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาของไทยนี้ ได้วิวัฒนาการต่อมาอย่างเป็นระบบและแบบแผน เป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน **'หลักสูตรพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข'** โดย คุณแม่สิริ กรินชัย วิปัสสนาจารย์ผู้เป็นศิษย์เอก ซึ่งบุคลากรของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลจำนวนมาก ได้เข้าฝึกอบรมปฏิบัติในหลักสูตรนี้ และต่อมาได้มีการจัดเป็นประจำให้แก่นักศึกษาแพทย์ แพทย์ พยาบาล คณาจารย์ บุคลากรและผู้ป่วย ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องช่วยดำเนินการจัดฝึกอบรม จึงได้รวบรวมชีวประวัติของท่าน ซึ่งปรากฏอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ นำมาเรียบเรียงและรจนาให้ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งยังหวังว่าการดำเนินการรวบรวม เรียบเรียง รจนา และจัดพิมพ์ครั้งนี้ อาจจะเป็นการจุดประกายและแรงบันดาลใจให้ผู้มีกตเวทิตาและศรัทธาจิต ในหน่วยงานสถาบัน หรือองค์กรอื่น จะได้ดำเนินการให้ครบถ้วนสมบูรณ์และดียิ่งขึ้นในวาระโอกาสต่อไป

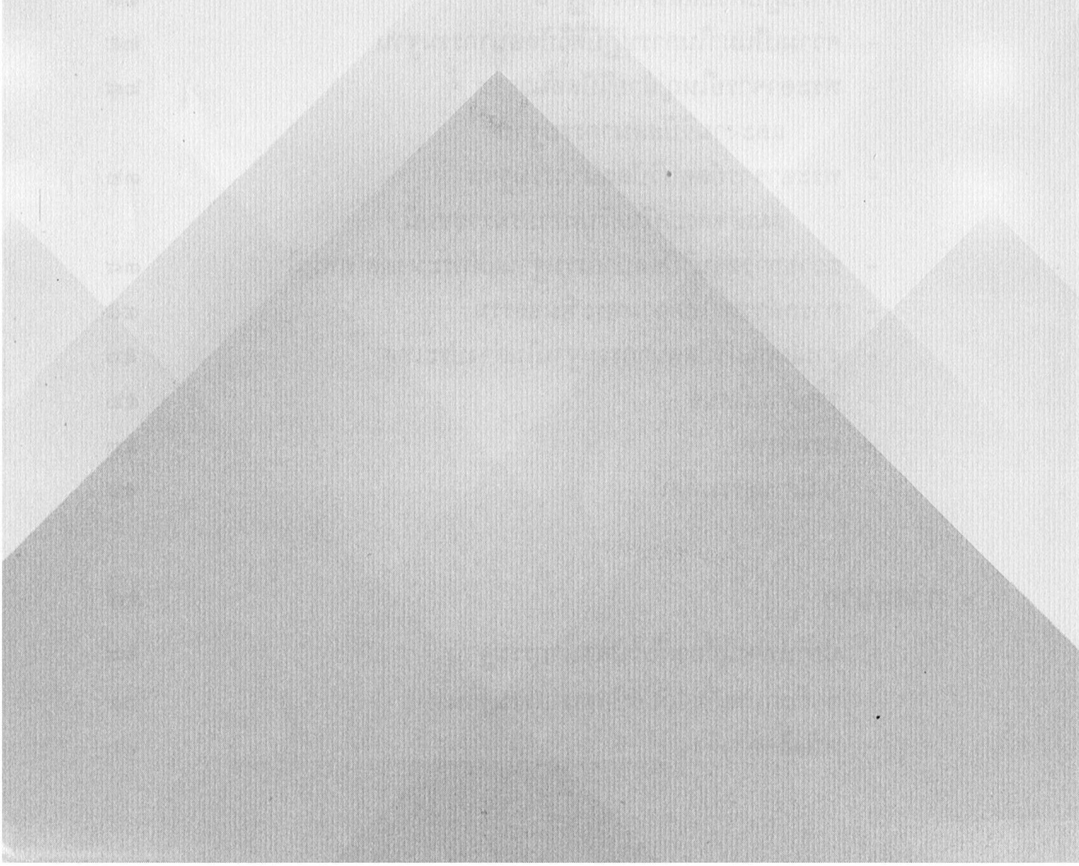
ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช ขอกราบนมัสการขอบพระคุณอย่างสูง แด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสํวโร ป.ธ. ๙, พธ.บ., อ.ม.) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและวิปัสสนาจารย์แห่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ที่ได้เมตตาอ่านตรวจและแก้ไขต้นฉบับ และกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ พญ. สุมาลี นิมมานนิตย์ ที่ปรึกษาชมรม ฯ และผู้ซึ่งริเริ่ม ชักชวน ผลักดัน และดำเนินการ ให้

บุคลากรของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้สัมผัสและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ที่ได้เมตตาเขียนคำอนุโมทนา ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ อาจารย์เภสัชกรหญิง อิ่มศรี เกิดทรัพย์ศรี ผู้ให้การสนับสนุนแก่ชมรมวิปัสสนากรรมฐาน เป็นผู้มีส่วนสำคัญ ทั้งทำให้เกิดกำลังใจแก่คณะทำงาน และการนำเงินกองทุนที่บริจาคไว้มาใช้ในการจัดพิมพ์ นอกจากนี้ยังได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาอีกหลายท่าน ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช จึงขอกราบขอบพระคุณ และขออนุโมทนาไว้ ณ โอกาสนี้

หากท่านผู้มีกุศลเจตนา ต้องการเผยแพร่เกียรติคุณ และแสดงกตัญญูกตเวทิตาต่อพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์ใหญ่ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) ด้วยการจัดพิมพ์หนังสือชีวประวัติเล่มนี้ซ้ำ เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทาน ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช ขออนุโมทนา และขอเรียนแจ้งว่า สามารถจะดำเนินการได้โดยมิต้องขออนุญาต หากแต่ขอความกรุณาแจ้งข้อมูล เพื่อจะได้บันทึกสถิติจำนวนครั้งในการจัดพิมพ์และจำนวนยอดพิมพ์ไว้ แต่ยังคงขอสงวนลิขสิทธิ์ในการจัดพิมพ์ทั้งเล่ม บางส่วน หรือการปรับเปลี่ยนดัดแปลง เพื่อจำหน่ายในทางธุรกิจการค้าหรือประโยชน์อื่นที่มิใช่ธรรมทานไว้

ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช

สารบัญ



ชีวประวัติ

พระธรรมธีรราชมหามุนี

(โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙) พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ และรองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ กรุงเทพมหานคร มีชื่อและสกุลเดิมว่า **"หนูคล้าย นามโสม"** สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีมหาเถร) วัดมหาธาตุ ฯ ได้เปลี่ยนชื่อให้ว่า **"โชดก"** มีชาตกาล เมื่อวันอังคารที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ปีมะเมีย ณ บ้านหนองหลุบ ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น บิดาชื่อนายเหง้า มารดาชื่อ นางน้อย นามโสม มีพี่น้องทั้งหมด ๑๐ คน เป็นผู้หญิง ๘ คน ผู้ชาย ๒ คน ในวัยเด็กจึงเป็นที่รักของบิดา–มารดาและพี่ ๆ มาก เนื่องจากเป็นลูกชายคนแรกในตระกูล ปู่มีบรรดาศักดิ์เป็นขุนชื่อ ขุนวงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านติดต่อกันหลายสมัย มีฐานะดี ส่วนบิดาเป็นชาวนา แต่มีความรู้พิเศษ เป็นหมอ เป็นช่างไม้ และช่างเหล็ก ประจำหมู่บ้าน รักการศึกษา มีความตั้งใจจะส่งลูกเรียนจนสุดความสามารถ ถึงระดับปริญญาเอก

เริ่มการศึกษา

เริ่มการศึกษาเมื่ออายุ ๑๑ ปี ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ เข้าเรียนประชาบาลวัดไทรมูล บ้านแดงใหญ่ ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มักจะสอบได้ที่ ๑ เสมอ ได้รับคำชมเชยในทางขยันอ่าน ขยันเขียนหนังสือซึ่งทำได้ดี ครูชอบใช้ให้เขียนบัญชีเรียกชื่อ และชอบไปรับใช้ครูที่บ้านเป็นนิจ ได้รับรางวัลจากการเรียนเสมอ ในขณะที่เพิ่งจบการศึกษาชั้นประถม ๔ เมื่ออายุ ๑๕ ปี บิดาได้เสียชีวิตด้วยโรคอหิวาต์ จึงต้องหยุดการศึกษาทั้งๆ ที่มีใจรักอยากจะเรียนต่อ ได้ปรึกษากับพี่ ๆ ว่าจะบวชเรียนดีกว่า

บรรพชาเป็นสามเณร

ในปีถัดมา จึงตัดสินใจบรรพชาเป็นสามเณร เพื่อที่จะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนต่อ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ณ วัดโพธิ์กลาง ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีพระครูเลิง เจ้าอาวาสวัดโพธิ์กลาง เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ได้ท่องเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน เรียนตัวธรรมและหนังสือขอม ต้องปรนนิบัติพระโดยเดินทางไปตักน้ำจากบ่อมาใส่ตุ่มถวายไว้ฉัน เป็นระยะทางไกลจากวัด ใช้ครุถังตักน้ำหาบใส่บ่าจากบ่อมาวัด บางทีต้องวานพี่สาวตักน้ำมาให้ เพราะทางไกลแห้งแล้งกันดารและน้ำหายาก ต้องไปคอยตักหลายชั่วโมงจึงจะได้น้ำก็มี แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นความยากลำบาก เพราะเป็นชีวิตธรรมดาของชาวบ้านอีสานทั่วไปในสมัยนั้น

ต่อมาได้ย้ายไปเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดกลาง ในตัวเมืองขอนแก่น สอบนักธรรมตรีได้ และย้ายไปอยู่วัดยอดแก้ว ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง

จังหวัดขอนแก่น เพื่อเรียนนักธรรมชั้นโทและบาลีมูลกัจจายน์ และสอบได้นักธรรมชั้นโท

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ โดยครั้งแรกได้อยู่ที่วัดเทพธิดาราม อยู่ในพระวิหาร ไม่มีเงินจะซื้อหนังสือเรียน วันพระต้องไปเทศน์ตามวัดต่าง ๆ เช่น วัดช่องลม (บางกะปิ) วัดสวนพลู วัดราชบัวขาว วัดราชสิงห์ขร วัดเศวตฉัตร วัดสระเกศ เป็นต้น ได้วัดละสามสตางค์บ้าง ห้าสตางค์บ้าง สิบสตางค์บ้าง เพื่อเก็บสะสมไว้ซื้อหนังสือในขั้นเปรียญธรรม (ป.ธ.) ประโยค ๓-๔-๕ ในระหว่างที่อยู่ในสำนักวัดเทพธิดาราม สอบได้นักธรรมเอก ป.ธ. ๓ และ ป.ธ. ๔

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ย้ายมาอยู่วัดมหาธาตุ ฯ ท่าพระจันทร์ โดยขุนวจีสุนทรรักษ์ เป็นผู้นำมาฝาก**สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีมหาเถร)** ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่**พระพิมลธรรม** โดยกราบนมัสการว่า ***"สามเณรน้อยนี้ดี จริยาวัตรเรียบร้อย เรียนเก่ง เอาไว้ใช้เถิด"*** สมเด็จพระวันรัตได้เมตตารับไว้ให้อยู่คณะ ๑ วัดมหาธาตุ ฯ จึงได้ปรนนิบัติอุปฐากสมเด็จพระวันรัต ตั้งแต่เป็นสามเณรและเป็นพระ จนสมเด็จ ฯ มรณภาพ

ในระยะแรกที่มาอยู่วัดมหาธาตุ ฯ ไม่มีเงินเสียค่าน้ำและไฟฟ้า จะอาบน้ำต้องรอให้ค่ำมืดดึกดื่น จึงจะออกไปตักที่สนามหลวง เพราะมีน้ำประปาที่ไม่ต้องเสียเงินอยู่นอกวัด ใช้ตะเกียงเล็ก ๆ จุดเพื่ออ่านหนังสือ ในคืนเดือนหงายก็ใช้แสงเดือน ถ้าท่องหนังสือจะใช้ธูปหรือขุยมะพร้าวให้แสงสว่าง แม้จะได้รับความลำบากมาก ก็ไม่ท้อถอย มีความมานะพากเพียรฟันฝ่าอุปสรรคได้ทุกอย่างเรื่อยมา

อุปสมบทและการศึกษาเปรียญธรรม

ขณะที่เรียน ป.ธ. ๕ ได้อุปสมบทที่วัดมหาธาตุ ฯ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๔๘๒ โดยมี สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ องค์ที่ ๑๔ สมัยเป็นที่พระพิมลธรรมเป็นพระอุปัชฌาย์ พระพิมลธรรม (ช้อย ฐาทัตตาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ องค์ที่ ๑๕ สมัยเป็นที่พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระกรรมวาจา และ พระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตติสารเถระ) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ องค์ที่ ๑๗ สมัยเป็นที่พระญาณสมโพธิ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เมื่อสอบ ป.ธ. ๕ ได้แล้วจึงสอบชิงทุนมหาธาตุวิทยาลัยได้ และได้นิตยภัตร ๖ บาท จึงได้เป็นครูสอนบาลีมูล ๓ ตั้งแต่นั้นมา จึงมีไฟฟ้าดูหนังสือ ต่อมาจึงสอบได้ ป.ธ. ๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ป.ธ. ๗ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ป.ธ. ๘ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ และ ป.ธ. ๙ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ **โดยสอบได้เพียงรูปเดียวในปีนั้น**

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๙๒ ได้ไปปฏิบัติศาสนกิจ ณ จังหวัดขอนแก่น โดยเปิดสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม-บาลี ที่วัดสว่างวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประมาณ ๑ ปี แล้วย้ายมาอยู่วัดศรีนวล ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ปรากฏว่าได้ส่งเสริมการศึกษาในสำนักนี้จนเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีพระภิกษุสามเณรสอบนักธรรมและบาลีได้มากทุกปี ได้รับการแต่งตั้งเป็นสาธารณูปการจังหวัด ซึ่งต่อมาได้ลาออกเพื่อกลับมาอยู่วัดมหาธาตุ ฯ สำนักเดิม

ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะ ๕ วัดมหาธาตุ ฯ เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ และอยู่ประจำที่คณะ ๕ ตลอดมาจนมรณภาพ



สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีมหาเถร)

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ องค์ที่ ๑๔

(พุทธศักราช ๒๔๓๐-๒๔๘๖)



สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถร)

เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระธรรมไตรโลกาจารย์

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ องค์ที่ ๑๖

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ในปี พ.ศ.๒๔๙๑ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถร) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ **พระธรรมไตรโลกาจารย์** ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๑๖ วัดมหาธาตุ ฯ **สมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นพระมหาเถระผู้มีวิสัยทัศน์และปรีชาญาณมองเห็นการไกล และมีกุศลเจตนาอันแรงกล้าในการทำให้เกิดการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดมหาธาตุ ฯ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาพุทธศาสนาแห่งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย** กุศลเจตนานี้มีมาแต่ครั้งเมื่อเป็นมหาเปรียญ และเป็นศิษย์ของ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารีมหาเถร) ดังได้เล่าว่า

> ครั้งหนึ่ง สมเด็จพระวันรัตได้เรียกท่านและพระมหาเปรียญหนุ่มหลายรูปไปดุและอบรมเรื่อง การขาดทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ลับหลังสมเด็จ ฯ พระมหาเปรียญหนุ่มเหล่านั้นไม่พอใจ แสดงความโกรธ และ วิพากษ์วิจารณ์สมเด็จ ฯ กัน ท่านจึงสลดใจ และ ครุ่นคิดอยู่เสมอว่า สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ มีแต่สอนความรู้ขั้นปริยัติหรือภาคทฤษฎี ไม่มีการฝึกสอนความรู้ภาคปฏิบัติ หรือมีแต่เรียนพุทธศาสนาฝ่ายคันถธุระ ไม่มีการฝึกอบรมฝ่ายวิปัสสนาธุระ ถ้ามีโอกาสและบุญบารมีถึง ท่านจะตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นให้จงได้

ต่อมาท่านได้ถูกส่งให้ไปจัดการศึกษา และเป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในขณะเมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

และเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามนั้น ได้พยายามตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นที่วัดแก้ว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ก็ไม่สำเร็จ จนได้กลับมาวัดมหาธาตุ ฯ อีกครั้ง เพื่อดำรงตำแหน่งอธิบดีสงฆ์

เมื่อกลับมาอยู่วัดมหาธาตุ ฯ สมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาพุทธศาสนา และได้ริเริ่มการศึกษาพระอภิธรรมปิฎก โดยขอให้สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าจัดส่งพระภิกษุผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎกขั้นธัมมาจริยะมายังประเทศไทย ๒ รูป คือ **ท่านสัทธธัมมโชติก ธัมมาจริยะ และ ท่านเตชินทะ ธัมมาจริยะ ธัมมกถิก**

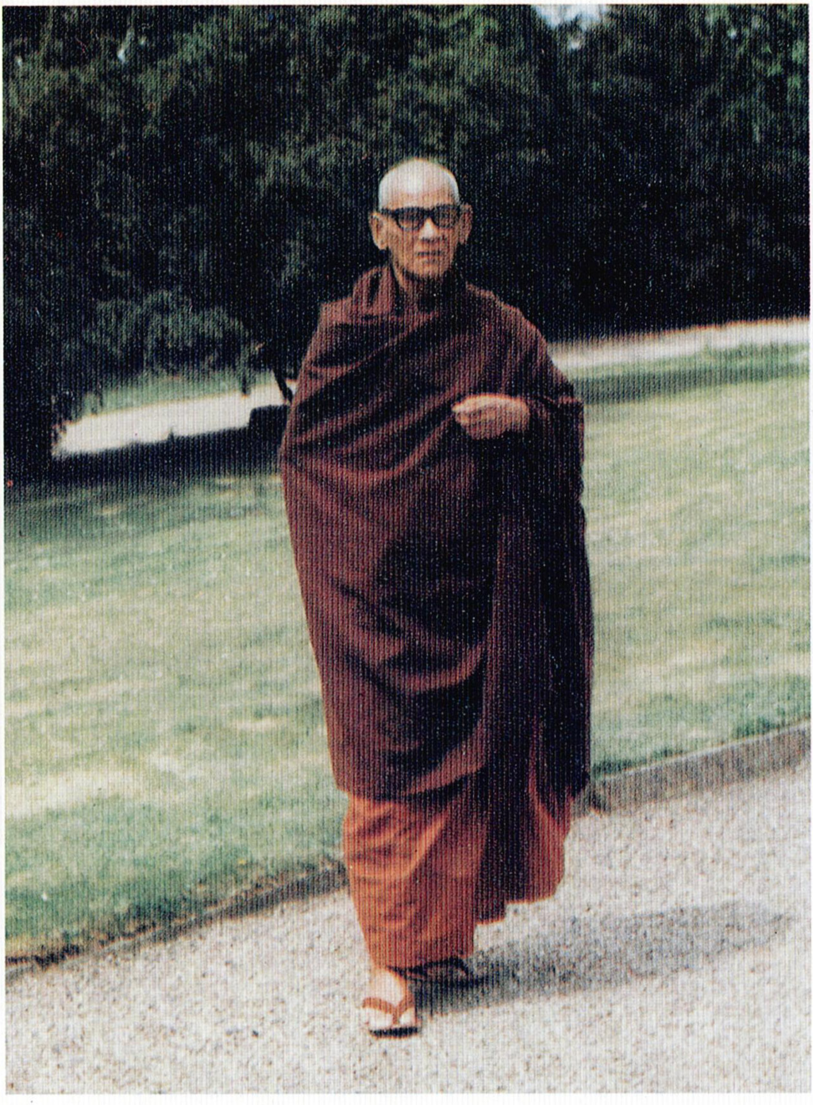
โดยรูปแรกไปตั้งสำนักสอนพระอภิธรรมปิฎกที่วัดระฆังโฆสิตาราม และรูปที่สองสอนอยู่ที่วัดมหาธาตุ ฯ แล้วในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้ดำเนินการฟื้นฟูการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดมหาธาตุ ฯ **โดยอาราธนา พระภาวนาภิรามเถร (สุข ปวโร) วัดระฆังโฆสิตาราม มาเป็นพระอาจารย์สอน** พระธรรมธีรราชมหามุนี ขณะนั้นยังเป็นพระมหาโชดก และเพิ่งเสร็จการศึกษาภาคปริยัติ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ได้มีโอกาสเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นเวลา ๗ เดือน ๑๙ วัน



พระภาวนาภิรามเถร (สุข ปวโร)

วัดระฆังโฆสิตาราม

พระอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐาน ณ วัดมหาธาตุ
และเป็นพระอาจารย์รูปแรกของพระธรรมธีรราชมหามุนี
เมื่อครั้งยังเป็นพระมหาโชดก



พระมหาสีสะยาดอ (โสภณมหาเถร)

พระอาจารย์ใหญ่ด้านวิปัสสนาธุระ สำนักวัดศาสนายิสสา นครย่างกุ้ง ประเทศพม่า ผู้เป็นกัลยาณมิตรของ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถร) และ พระมหาโชดก ไปศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ด้วยเป็นเวลา ๑ ปี

เพื่อจะดำเนินงานตามกุศลเจตนา ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงได้ส่งพระมหาโชดกไปศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ สำนักวัดศาสนายิสสา นครย่างกุ้ง ประเทศพม่า เป็นเวลา ๑ ปี โดยเดินทางไปส่งด้วยตนเอง สำนักนี้มี **พระมหาสีสะยาดอ** (โสภณมหาเถร) พระอาจารย์ใหญ่ด้านวิปัสสนาธุระของประเทศพม่า ผู้เป็นกัลยาณมิตรของสมเด็จ ฯ เป็นเจ้าสำนัก

ในขณะที่ศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ ณ สำนักวัดศาสนยิสสา ประเทศพม่า นอกจากจะได้รับการสอนและสอบอารมณ์จากมหาสีสะยาดอแล้ว พระมหาโชดกยังได้รับการสอนและสอบอารมณ์เป็นประจำจาก **พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถร ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ**

ครั้นเมื่อครบกำหนด ๑ ปี จึงเดินทางกลับโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ขอให้สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่า จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญสองรูปเดินทางมาประเทศไทยพร้อมกันด้วย พระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญสองรูปที่ได้รับการจัดส่ง และพระมหาโชดกเป็นผู้อาราธนามา คือ **พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถร ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ** อาจารย์ผู้สอนและสอบอารมณ์

และ **พระอาจารย์อินทวังสะ กัมมัฏฐานาจริยะ** ทั้งสองรูปได้พำนักอยู่ที่วัดมหาธาตุ ฯ พระมหาโชดกได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อเป็นเวลาอีก ๔ เดือน

จากคำสอนและการเทศน์แก่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมีการบันทึกเทปเสียงของท่านไว้ในเวลาต่อมา ในเรื่องวิปัสสนาญาณ ๑๖ (โสฬสญาณ) ซึ่งว่าด้วยผลของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ได้เข้าถึงโลกุตตรธรรม และประจักษ์แจ้งในวิปัสสนาญาณ ๑๖ นั้นแล้ว



พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถร

อาจารย์ผู้สอนและสอบอารมณ์พระมหาโชดก ที่สำนักวัดศาสนยิสสา ประเทศพม่า และเดินทางจากพม่าพร้อมกับ พระอาจารย์อินทวังสะ กัมมัฏฐานาจริยะ มาพำนักอยู่ในประเทศไทย เพื่อช่วยสอนวิปัสสนากรรมฐาน ณ วัดมหาธาตุ ฯ



พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

และ รองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

ความเป็นมาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ท่านได้เคยให้สัมภาษณ์ในเรื่องความเป็นมาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของท่านเองไว้ดังนี้

"เมื่ออาตมาบวชเป็นสามเณร พระอุปัชฌาย์ให้กรรมฐานเวลาบวช ก็นึกว่าอันนี้คงเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาแน่ แต่ยังไม่คิดจะปฏิบัติ... แต่ครั้นเมื่อเรียนนักธรรมตรี ได้อ่านหนังสือเรื่องมหาวิบาก ว่าถึงผลแห่งการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตสัตว์อื่น ตายแล้วจะต้องไปตกนรก พ้นจากนรกมาเกิดเป็นเปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน ประมาณอย่างละหลายร้อยชาติ ทำให้อาตมานึกหวาดกลัวว่าเมื่อไรหนอจึงจะได้มาเกิดเป็นมนุษย์อีก จึงตัดสินใจว่าในชาตินี้จะไม่ขอสึกไปเป็นฆราวาสอีก ไปพบคาถาหนึ่งถูกใจมากว่า ***"อนิวัตติ ภวิสสามิ พรหมเจรปรายโน"*** *แปลว่า* ***'เราจักไม่สึก จักมีพรหมจรรย์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า'*** *จึงได้เขียนใส่กระดาษไว้หัวนอนอ่านเตือนใจตนเองอยู่เสมอ*

เมื่ออาตมาเรียนถึงขั้นมหาประโยค ๕ มาอยู่วัดมหาธาตุ พระครูอมรศัพท์ได้พาไปนั่งกรรมฐานที่โพธิลังกาที่พระวิหารน้อยในวัดเสมอ รู้สึกเป็นสุขใจ ได้ความคิดว่าเราเดินถูกทางแล้ว

ต่อมาก็พยายามแสวงหาครูอาจารย์ ที่แนะนำพร่ำสอนทางกรรมฐาน ได้เคยไปนอนอยู่ตามป่าช้ากับพระกรรมฐานฝ่ายธรรมยุติบางครั้งบางคราว เห็นญาติโยม

ชาวบ้านต่างพากันหลั่งไหลมาเรียนกรรมฐานกับพระอาจารย์ในป่าช้ามากมาย บางคนถึงกับ ให้ทานลูก ขายบ้าน ขายนา ทั้งสามีภรรยาพากันออกบวช สามีบวชเป็นพระ ภรรยาบวชเป็นชี ทำให้อาตมายิ่งประทับใจ เห็นแน่ชัดว่า **กรรมฐานวิปัสสนานี้ดีแน่**

เมื่ออาตมาเรียนถึงเปรียญ ๘ แล้ว จึงได้ไปเรียนอภิธรรมที่**วัดระฆังโฆสิตาราม** ได้ไปพบ**พระอาจารย์เจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถร** ซึ่งสมัยนั้นท่านยังเป็นพระอาจารย์สุขอยู่ ได้พบอุบาสิกาแนบ และ คุณโยมอัญชัญย์ ทำให้อาตมาได้ทราบวิธีปฏิบัติกรรมฐานดีขึ้น อาจารย์สอนสมถะให้เอาพระเข้าตัว โดยให้เพ่งพระพุทธรูปตั้งแต่พระเกศ พระเศียร พระพักตร์ พระหัตถ์ หมดทั้งองค์พระ แล้วให้นั่งหลับตาภาวนาว่า พุทโธ ๆ ๆ จนกระทั่งจิตเป็นสมาธิ สามารถอัญเชิญพระพุทธรูปในนิมิตให้มานั่งฝ่ามือขวา บ่าขวา กลางศีรษะ เหนือสะดือ ๒ นิ้ว แต่ยังไม่ได้ผลเป็นที่พอใจของอาตมา

พอดีปีนั้นปี ๒๔๙๔ อาตมาสอบเปรียญ ๙ เสร็จใหม่ ๆ **พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม วัดมหาธาตุ ฯ** กำลังเริ่มก่อตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดมหาธาตุใหม่ ๆ มีท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถรเป็นพระอาจารย์ใหญ่องค์แรก อาตมาจึงมอบตัวเข้าปฏิบัติที่สำนักนี้ โดยมีท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถร เป็น

พระอาจารย์สอนประจำ และ มีอุบาสิกาแนบ ม.ล.ปุย หม่องนาคะ คุณพระทิพย์ปริญญา และ ท่านอาจารย์โชติกะ เป็นอาจารย์ช่วยเป็นครั้งคราว

อาตมาปฏิบัติอย่างคร่ำเคร่งเป็นเวลา ๗ เดือน ๑๙ วัน จึงได้ลากรรมฐาน เผอิญท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมไปประเทศพม่ากลับมา ได้ไปเห็นการพระศาสนาในพม่ามีความเจริญ ทั้งในทางปริยัติและด้านปฏิบัติ ท่านจึงได้ส่งอาตมาไปดูการพระศาสนาพม่าในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ท่านมีบัญชากำชับว่าถ้าเห็นที่ไหนดีให้เรียนมา ถ้าที่ไหนเหมือนกับเราได้ปฏิบัติมาแล้วก็ไม่ต้องเรียน ถ้าที่ไหนเขาไม่มีเหมือนเรา ก็ช่วยสอนให้เขาด้วย ช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปพร้อมกันด้วย

ในการไปครั้งนี้ ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมไปส่งเองเลือกสำนักให้เสร็จ คือ ให้อยู่วัดศาสนยิสสา กรุงย่างกุ้ง มีพระมหาสีสะยาดอ โสภณเถร เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา มีความรู้สูงทั้งด้านปริยัติและวิปัสสนา เป็นถึงขั้นอัครมหาบัณฑิต อาตมาได้เข้าเรียนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดนี้ จนกระทั่งออกพรรษาปวารณา จึงได้ศึกษาวิชาครูสอนวิปัสสนาต่อไป

ก่อนจะกลับเมืองไทย ได้จาริกไปดูการพระศาสนาในพม่า หลายจังหวัด ไปถึงมัณฑเล ทางภาคเหนือของพม่า แหล่งศึกษาปฏิบัติธรรมสำคัญยิ่งใหญ่พอ ๆกับย่างกุ้ง

เมื่อกลับมาถึงเมืองไทย อาตมาได้อาราธนาพระพม่าผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนาด้วย ๒ องค์ คือ พระอาสภะ และ พระอินทวังสะ ตามบัญชาของ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม"

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระและงานวิปัสสนากรรมฐาน

ในปี พ.ศ.๒๔๙๖ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สมัยเป็นที่พระพิมลธรรม) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ ได้ประกาศตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแห่งประเทศไทยขึ้นที่วัดมหาธาตุ ฯ โดยสมเด็จ ฯ เอง รับเป็นผู้อำนวยการใหญ่ และแต่งตั้งให้พระธรรมธีรราชมหามุนี (สมัยที่เป็นพระมหาโชดก และต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่ **พระอุดมวิชาญาณเถร**) เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

*สำนักนี้มีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าด้วย **"สติปัฏฐานสี่"** ซึ่งมีบันทึกในพระไตรปิฎก คือ การเจริญสติโดยอาศัยฐานสี่อย่าง คือ กาย เวทนา จิต และธรรม มีวิธีปฏิบัติโดยให้เดินจงกรม นั่งสมาธิ และกำหนดอิริยาบถปัจจุบัน เวลานั่งสมาธิให้มีสติจดจ่ออยู่กับ **อาการพองยุบของท้อง** พร้อมกับการภาวนาว่า **"พองหนอ-ยุบหนอ"** ตรงกับอาการที่เกิดขึ้นจริงนั้น*

การใช้คำว่า "**หนอ**" ต่อท้ายคำพูดที่ใช้ในการกำหนดอิริยาบถต่าง ๆ (เช่น กำหนดรู้ในอิริยาบถยืนว่า **"ยืนหนอ"** อิริยาบถนั่งว่า **"นั่งหนอ"** อิริยาบถเดินว่า **"เดินหนอ"** อิริยาบถนอนว่า **"นอนหนอ"**) และการใช้คำว่า **"หนอ"** ขณะนั่งสมาธิแบบอานาปานสติ โดยจับความรู้สึกที่ปลายลม คือ อาการพอง–ยุบของท้อง พร้อมคำภาวนาในใจว่า **"พองหนอ–ยุบหนอ"** ท่านจึงได้สมญาว่า **"หลวงพ่อหนอ"** ซึ่งท่านรู้สึกพอใจกับสมญานี้ จึงได้เขียนหนังสือชื่อ **"หลวงพ่อหนอ"** ไว้

พระธรรมธีรราชมหามุนีได้อธิบายว่า **"พองหนอ ยุบหนอ"** มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่า **"โส สโต ว อสฺสสติสโต ปสฺสสติ"** (พระไตรปิฎก เล่ม ๑๒ หน้า ๑๐๓ บรรทัดที่ ๑๘) ส่วนคำว่า **"หนอ"** ท่านนำมาจากภาษาบาลีว่า **"วต"** ซึ่งพบได้บ่อย ๆ เช่น **"อนิจฺจา วต สงฺขารา"** แปลว่า **"สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ"** คำว่า **"วต"** เป็นศัพท์ย่อที่มาจากศัพท์เต็มว่า **"วฏฺฏสงฺสารํ ตาเรตีติ วโต (ธมฺโม)"** แปลว่า *"ธรรมที่ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามวัฏฏสังสาร"* คือ มรรคมีองค์แปด หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา คำว่า **"หนอ"** นี้ นำมาใช้ประกอบการภาวนาเท่านั้น ผู้ปฏิบัติอาจจะภาวนาโดยใช้คำอื่น ๆ ที่ตรงกับความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็ได้ แต่ที่สำคัญ คือ การปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักฐานในพระไตรปิฎก

พระธรรมธีรราชมหามุนี เป็นกำลังสำคัญของสมเด็จพระพุฒาจารย์ ร่วมกับพระอาจารย์พม่าทั้งสองรูป สอนวิปัสสนากรรมฐานแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ อีกทั้งรับภาระในการดำเนินการขยายงานด้านวิปัสสนากรรมฐาน และจัดตั้งสำนักสาขาทั่วประเทศ จัดทำหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐาน แต่งตำรา คัดเลือกและอบรมพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อสอนประจำตามสำนักสาขาที่จัดตั้งขึ้น พระวิปัสสนาจารย์ทั่วประเทศส่วนใหญ่เป็นศิษย์ของท่าน **นับได้ว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ พระธรรมธีรราชมหามุนี และพระอาจารย์พม่า เป็นผู้วางรากฐานการสอน และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่อย่างถูกต้อง เป็นระบบ และมีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นในประเทศไทย**

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ได้จัดตั้งกองการวิปัสสนาธุระขึ้น เป็นศูนย์วิปัสสนากรรมฐาน ที่คณะ ๕ วัดมหาธาตุ ฯ และได้แต่งตั้งให้พระธรรมธีรราชมหามุนี เป็นผู้อำนวยการกองการวิปัสสนาธุระ ซึ่งต่อมาได้ตั้งเป็นสถาบันวิปัสสนาธุระแห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในความอำนวยการของท่าน กิจการของสถาบัน ฯ เจริญก้าวหน้ามาก มีผลงานในการจัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และสร้างห้องปฏิบัติขึ้นที่คณะ ๕ วัดมหาธาตุ ฯ ให้ผู้ที่ประสงค์เข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลา เป็นกำลังสำคัญของสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุ ฯ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นอกจากนี้สถาบัน ฯ ยังให้ความอุปถัมภ์แก่สำนักวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นสำนักสาขา มีการจัดพิมพ์หนังสือวารสารวิปัสสนาสาร (ราย ๒ เดือน) เผยแพร่วิปัสสนากรรมฐานทางวิทยุ และสอนวิปัสสนากรรมฐานแก่ผู้สนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ พระภิกษุ

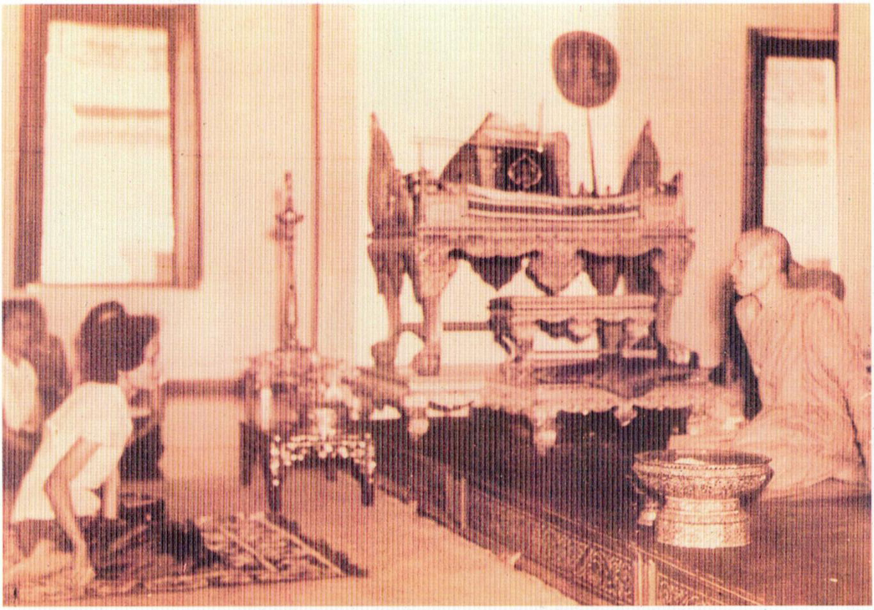
และสามเณร เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นจำนวนมาก ชาวต่างประเทศมาจากประเทศ อังกฤษ อเมริกา เยอรมันนี ฝรั่งเศส สวิสเซอร์แลนด์ ฮอลแลนด์ ฟินแลนด์ บราซิล ศรีลังกา อินเดีย เป็นต้น ชาวต่างประเทศมาขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา หรือแม้แต่พระในคริสต์ศาสนามาขอฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก็มี นอกจากนี้ท่านยังได้สอนวิปัสสนากรรมฐานแก่นักโทษในคุกเป็นเวลาหลายปี มีนักโทษจำนวนมาก และนักโทษคดีอุกฉกรรจ์หลายคน (เช่น เสือจุ้ย เสือโฮม เสือสงัด) ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทำให้กลับตัวกลับใจ และได้รับอภัยโทษ กลายเป็นคนดีของสังคม

พระอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐาน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พระธรรมธีรราชมหามุนี (เมื่อครั้งดำรงสมศักดิ์เป็นที่พระอุดมวิชาญาณเถร ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๙๗) ได้เป็นพระอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐานแด่ **สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า)** โดยได้เสด็จมาสมาทานพระกรรมฐาน ณ พระมณฑปพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุ ฯ เมื่อวันอังคารที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘ เวลา ๑๗.๐๐ น.

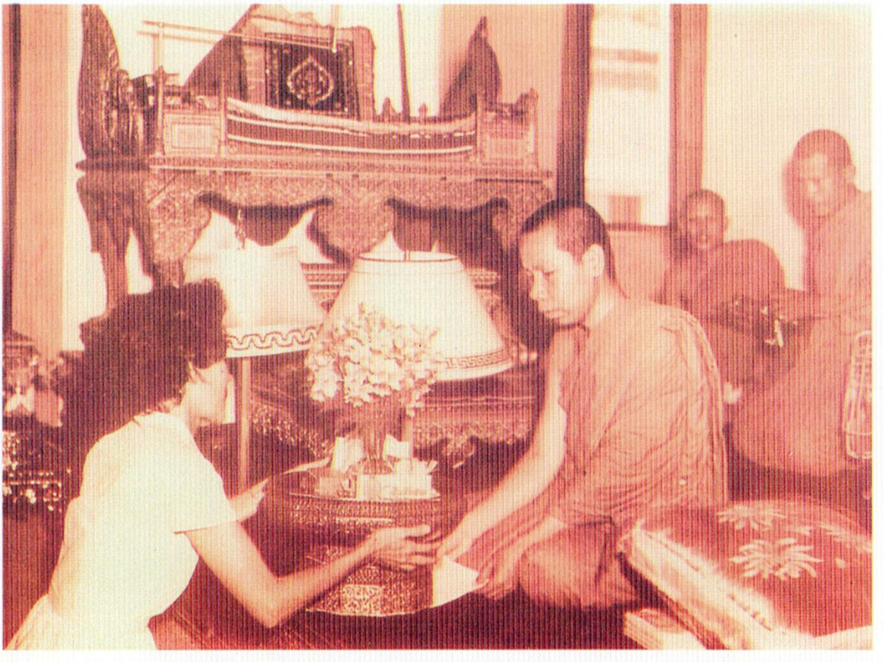
ในครั้งนั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระพิมลธรรม) ได้ถวายศีล และ พระอุดมวิชาญาณเถร เป็นผู้ถวายพระกรรมฐาน และถวายสอบอารมณ์พระกรรมฐานเป็นประจำทุกวัน ณ พระมณฑปพระบรมธาตุ เวลา ๑๗.๐๐ น. ทุกวัน รวมเวลาที่ทรงปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นเวลา ๑ เดือน ทรงปฏิบัติเคร่งครัดด้วยพระราชศรัทธา จนทรงเห็นแจ้งในสัจธรรม และเข้าถึงความสงบผ่องใส ได้รับผลจากการปฏิบัติเป็นอย่างดี และได้ปฏิบัติต่อด้วยพระองค์เองตลอดพระชนม์ชีพ

ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี (สายหยุด บุญยรัตพันธุ์) ผู้ใกล้ชิดสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตั้งแต่ครั้งทรงประทับอยู่ ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เป็นผู้ที่ได้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดมหาธาตุ ฯ ก่อน และเป็นผู้กราบบังคมทูลเรื่อง วิปัสสนากรรมฐาน และอานิสงส์ของวิปัสสนากรรมฐานตามที่มีประสบการณ์ แด่ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จนพระองค์เกิดความสนพระทัย ได้บันทึกไว้ในบทความ **"เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน"** ในหนังสือ **"สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกับการปฏิบัติธรรม"** ว่า



สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า)

เสด็จมาสมาทานพระกรรมฐาน ณ พระมณฑปพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุ ฯ เมื่อวันอังคารที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๙๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระพิมลธรรม) ได้ปฏิสันถารกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และเป็นผู้ถวายศีล



พระธรรมธีรราชมหามุนี

(เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ พระอุดมวิชาญาณเถร)

เป็นพระอาจารย์ถวายการสอนวิปัสสนากรรมฐานแด่ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จย่า) ณ พระมณฑปพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุ ฯ และถวายสอบอารมณ์พระกรรมฐานเป็นประจำทุกวัน เป็นเวลา ๑ เดือน

"เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จจากประเทศสวิสเซอร์แลนด์มาประทับในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๙๘ ข้าพเจ้าได้ไปเฝ้าที่วังสระปทุม พอรับสั่งถามเกี่ยวกับเมืองไทยว่าเวลานี้เป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็มิได้รีรอ กราบบังคมทูลว่าเมืองไทยเรานี้ดีที่สุด และสิ่งที่วิเศษสุดอยู่ในวัด แล้วข้าพเจ้าก็ขอพระราชทานพระวโรกาสกราบบังคมทูลเรื่องของวิปัสสนากรรมฐาน และอานิสงส์ของกรรมฐาน ที่ข้าพเจ้าได้ผ่านพบมาโดยละเอียด ทรงฟังด้วยความสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาก็เสด็จไปนมัสการท่านเจ้าคุณพิมลธรรมที่วัดมหาธาตุ แล้วได้ทรงสมาทานพระกรรมฐานจาก ท่านเจ้าคุณพระอุดมวิชาญาณเถร (โชดก ญาณสิทฺธิ ภายหลังได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นพระธรรมธีรราชมหามุนี) เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ พระมณฑปพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมีท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม เป็นผู้ถวายศีล

หลังจากนี้ได้เสด็จไปทรงรายงานผลการปฏิบัติที่มณฑปพระธาตุ วัดมหาธาตุ ฯ เวลา ๑๗.๐๐ น. ทุกวัน ทรงปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วยพระราชศรัทธา จนทรงเห็นชัดแจ้งในสัจธรรมว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ไม่เที่ยงแท้ เป็นอนิจจัง อนัตตา เป็นที่น่าเบื่อหน่าย แล้วก็ทรงสามารถสละออกจากทุกข์ ด้วยพระวิริยะ อุตสาหะ ทรงผ่าน

วิปัสสนาญาณ ๑๖ ภายใน ๒ สัปดาห์ เข้าถึงความผ่องใสโปร่งเบา และความสงบของนิพพานอารมณ์ในที่สุด

หลังจากนั้นยังทรงใช้เวลาทวนญาณอีก ๒ สัปดาห์ รวมเวลาที่ทรงปฏิบัติประมาณ ๑ เดือน ทรงเป็นศิษย์วิปัสสนากรรมฐานชั้นยอดเยี่ยมด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานรอบแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยทรงสมาทานจากเจ้าคุณพระอุดมวิชาญาณเถร (โชดก ญาณสิทฺธิ) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเปลี่ยนพระราชฐานะเป็นอริยบุคคลแล้วตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา"

พระธรรมธีรราชมหามุนี ผู้ถวายพระกรรมฐานได้บันทึกไว้ว่า...

"สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงสนพระทัย ตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติจริง ๆ ทรงเพียบพร้อมด้วยพระวิริยะอุตสาหะเป็นพิเศษ ได้สอบอารมณ์ถวาย ได้อธิบายธรรมถวายในโอกาสอันควร ได้เพิ่มบทเรียนถวายตั้งแต่ (เดินจงกรม) ระยะที่ ๑ จนถึงระยะที่ ๖ และเมื่อสภาวธรรมปรากฏชัดดีแล้ว ก็ให้ทรงอธิษฐานไปตามลำดับ ๆ ดุจหลวงพ่อวัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี) จนกระทั่งได้ฟังเทศน์ลำดับญาณพร้อมกันกับหลวงพ่อวัดปากน้ำ ภายในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ ฯ ปรากฏว่าได้ผลดีมากอยู่

พระองค์ทรงเลิกเสวยพระโอสถ (เนื่องด้วยพระองค์เคยทรงบรรทมไม่หลับ) แล้วก็บรรทมหลับได้สบายเสมอมาจนมีพระวรกายสมบูรณ์ดีขึ้นมาเรื่อย ๆ ใครได้เห็นพระองค์ท่าน ก็ชมว่าพระองค์ทรงมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี ผิวพรรณวรรณะดี ทรงเบิกบานพระทัย ยิ้มแย้มแจ่มใส บางคนก็ถามว่าพระองค์เสวยยาอะไรจึงสมบูรณ์ดีอย่างนี้ แม้ทุกวันนี้ถึงพระชนมายุจะ ๘๔-๘๕ แล้ว พระองค์ก็ทรงแข็งแกร่งอยู่เช่นเคย เสด็จไปบำเพ็ญมหากุศลสาธารณประโยชน์แก่ไพร่ฟ้าประชาชน ด้วยพระวิริยะ อุตสาหะอันเต็มเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาทุกหนแห่ง"

ถวายการสอนวิปัสสนากรรมฐานแด่พระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ) และ วิปัสสนาจารย์ผู้สืบทอดการสอนวิปัสสนากรรมฐาน

นอกจากนี้ พระธรรมธีรราชมหามุนียังได้เป็นอาจารย์ถวายการสอนวิปัสสนากรรมฐาน แด่ **พระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ)** เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ **พระภาวนาโกศลเถร** ซึ่งมีเกียรติคุณในการสอนสมถกรรมฐาน (วิชาธรรมกาย) ที่มีชื่อเสียงมากในประเทศไทย โดยได้รับนิมนต์ไปถวายวิปัสสนากรรมฐานแด่หลวงพ่อสดที่วัดปากน้ำ ตลอดเวลา ๑ เดือน ครบกำหนดแล้ว หลวงพ่อสดได้มาฟังเทศน์ลำดับญาณ ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุ ฯ โดยท่านเป็นผู้เทศน์ถวาย หลวงพ่อสดได้มอบภาพของท่านไว้เป็นที่ระลึกแก่สำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุ ฯ และได้เขียนบันทึกใต้ภาพว่า...

> **"ให้สำนักวิปัสสนาวัดมหาธาตุ ไว้เป็นที่ระลึกในโอกาสที่ฉันได้เข้าปฏิบัติวิปัสสนาตามแบบแผนที่วัดมหาธาตุสอนอยู่ในปัจจุบันนี้แล้ว ยืนยันได้ว่าการปฏิบัติแบบนี้ถูกต้องร่องรอยในมหาสติปัฏฐานสูตรทุกประการ"**

ภายหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไม่กี่ปี หลวงพ่อสดก็มรณภาพ โดยยังมิได้มีโอกาสนำวิปัสสนากรรมฐานไปเผยแพร่



ให้สำนักวิปัสสนา วัดมหาธาตุ ไว้เป็นที่ระลึก เมื่อคราวที่ฉัน
ได้ทำปฏิบัติวิปัสสนา ตามแบบแผนที่วัดมหาธาตุสอนอยู่ใน ปัจจุบัน
นี้แล้ว เห็นเป็นได้ว่า ทางปฏิบัติแบบนี้ ถูกต้องตรงรอยในมหาสติ
ปัฏฐานสูตร ทุกประการ

พระภาวนาโกศลเถร
วัดปากน้ำ ธนบุรี
๒๐ เมษายน

พระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ)

เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็น พระภาวนาโกศลเถร มีเกียรติคุณในการสอนสมถกรรมฐาน (วิชาธรรมกาย) ได้นิมนต์พระธรรมธีรราชมหามุนี (เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระอุดมวิชาญาณเถร) เป็นอาจารย์ถวายการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่วัดปากน้ำ ตลอดเวลา ๑ เดือน หลวงพ่อสดได้มอบภาพของท่านไว้เป็นที่ระลึกแก่สำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุ ฯ พร้อมทั้งได้เขียนบันทึกใต้ภาพไว้



พระครูภาวนาวิสิฐ (ศรีสุวรรณ สิริสุวณฺโณ)

เจ้าอาวาสวัดแดนสงบอาสภาราม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (รูปปัจจุบัน)

และรองผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์

ผู้เป็นศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหามุนี



พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธัมโม)

วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

วิปัสสนาจารย์ผู้มีชื่อเสียงและเกียรติคุณ

ศิษย์ผู้สืบทอดการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของ พระธรรมธีรราชมหามุนี



คุณแม่สิริ กรินชัย

วิปัสสนาจารย์ผู้เป็นศิษย์ของ พระธรรมธีรราชมหามุนี และสืบทอดหลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ และได้พัฒนาเป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบเข้มข้นและมีประสิทธิภาพสูง "หลักสูตรพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข" (๗ วัน)

พระธรรมธีรราชมหามุนี มีศิษย์ผู้สืบทอดการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อมาหลายท่าน วิปัสสนาจารย์ผู้เป็นศิษย์ที่มีชื่อเสียงและเกียรติคุณที่สำคัญ ได้แก่

พระครูภาวนาวิสิฐ (ศรีสุวรรณ สิริสุวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดแดนสงบอาสภาราม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (รูปปัจจุบัน) และรองผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ซึ่งได้ศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับพระธรรมธีรราชมหามุนี (เมื่อครั้งมีสมณศักดิ์เป็นที่พระอุดมวิชาญาณเถร) ณ วัดมหาธาตุฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นเวลา ๖ ปี ในระหว่างนั้นได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ช่วยสอน ได้ศึกษาวิชาครูจากพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ และได้รับบัญชาจากสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เมื่อครั้งมีสมณศักดิ์เป็นที่พระพิมลธรรม) ในฐานะผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระให้ไปเผยแพร่วิปัสสนากรรมฐาน ที่สำนักวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา และต่อมาจึงได้ขยายสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปตั้ง ณ วัดแดนสงบอาสภาราม (เดิมชื่อวัดสมเด็จแดนสงบเวฬุราราม) พระครูภาวนาวิสิฐ เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ เป็นที่เคารพศรัทธา และเป็นหลักในด้านการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่ทั้งบรรพชิตและฆราวาสในปัจจุบัน

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นพระวิปัสสนาจารย์ ผู้เป็นศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหามุนี มีชื่อเสียงเกียรติคุณในด้านการสอนและเผยแพร่วิปัสสนากรรมฐาน และเป็นพระเถระที่เคารพและศรัทธาของสาธุชนจำนวนมาก ทั้ง

ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ครูอาจารย์ นักวิชาการ นักธุรกิจ นิสิตนักศึกษา เยาวชน และประชาชนทั่วไป

คุณแม่สิริ กรินชัย เป็นวิปัสสนาจารย์ ผู้เป็นศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหามุนี อีกท่านหนึ่งที่มีชื่อเสียงและเกียรติคุณขจรไกล มีความรู้และความสามารถในการสอนวิปัสสนากรรมฐานเป็นเลิศ ได้ความชื่นชมและค่ายกย่องอย่างมากจากพระธรรมธีรราชมหามุนี

คุณแม่สิริ กรินชัย เป็นผู้สืบทอดหลักการและวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ และได้ปรับปรุงพัฒนามาเป็น **"หลักสูตรพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข"** (๗ วัน) ซึ่งเป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบเข้มข้นและมีประสิทธิภาพสูง โดยให้ผู้ปฏิบัติเจริญสติอย่างต่อเนื่อง ด้วยการกำหนดอิริยาบถปัจจุบัน เดินจงกรม และนั่งสมาธิ

คุณแม่สิริ กรินชัย เป็นวิปัสสนาจารย์ท่านแรกที่นำวิธีเดินจงกรมแบบออกเสียงมาใช้ ทำให้สามารถสอนผู้ปฏิบัติจำนวนนับร้อยคนได้พร้อม ๆ กัน และได้เดินทางสอนวิปัสสนากรรมฐานด้วยหลักสูตรนี้ไปในสถานที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับเชิญ ทั้งสถาบันการศึกษา สมาคม องค์กรวัด และบ้าน หลายแห่งทั่วทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งเดินทางไปสอนในต่างประเทศ มีรายการสอนตลอดทั้งปี เป็นเวลายาวนานกว่า ๕๐ ปี มีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสูตรนี้กับท่านและคณะวิทยากรของท่าน จำนวนหลายแสนคน

การกล่าวหาใส่ความพระพิมลธรรม และปิดสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุ ฯ

เป็นเรื่องที่น่าเศร้าสลดใจ ในขณะที่งานเผยแผ่วิปัสสนากรรมฐานกำลังจะได้รับการวางรากฐานให้มั่นคงและเป็นประโยชน์อันกว้างขวางไพบูลย์แก่วงการสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และประชาชนชาวโลกอยู่นั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ ในขณะที่ดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระพิมลธรรม ได้ถูกคณะสงฆ์ รัฐบาลเผด็จการผู้มีอำนาจ และสื่อมวลชนแห่งหนึ่งในสมัยนั้น กลั่นแกล้งกล่าวหาและใส่ความ ด้วยความอิจฉาพยาบาท โจมตีท่านว่าละเมิดพระธรรมวินัย และมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (สาเหตุที่แท้จริง คือ ความอิจฉาของพระเถระบางรูป เพราะว่าท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และมีผลงานเด่นกว่าพระเถระรูปอื่น ๆ จากการริเริ่มงานใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในยุคนั้น เช่น การส่งพระและเณรไปศึกษาในประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า และญี่ปุ่น การริเริ่มการสอนอภิธรรมครั้งแรกขึ้นที่วัดมหาธาตุ ฯ และวัดระฆัง ฯ การริเริ่มงานสอนวิปัสสนากรรมฐานขึ้นครั้งแรกที่วัดมหาธาตุ ฯ และแพร่กระจายไปทั่วประเทศ คณะสงฆ์จึงร่วมมือรัฐบาลและราชการมากลั่นแกล้งท่าน)

ท่านถูกทอดสมณศักดิ์ ถูกบังคับให้สละสมณเพศ และถูกจับกุมคุมขังไว้ที่สันติบาล เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านได้ต่อสู้อย่างอาจหาญโดยมิได้ขัดขืน แต่มิยอมเปล่งวาจาสึก ท่านต้องนุ่งห่มชุดขาวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และทำงานเขียนอยู่ในห้องขังเป็นเวลาถึง ๕ ปี ห้องวิปัสสนากรรมฐานที่วัดมหาธาตุ ฯ ก็ถูกรื้อถอนทำลายเสียหายหมด งานวิปัสสนากรรมฐานปิดฉากลง พระธรรมธีรราชมหามุนีต้องเดินทางไปเผยแพร่

พุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ พระอาจารย์อินทวังสะ กัมมัฏฐานาจริยะ ได้เดินทางกลับประเทศพม่า ส่วนพระอาสภเถร ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ ได้ย้ายไปทำการสอนอยู่ที่สำนักวิปัสสนากรรมฐาน วิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี โดยได้รับความอุปถัมภ์จาก นายธรรมนูญ สิงคาลวานิช คหบดีชาวชลบุรี ผู้เป็นศิษย์

งานวิปัสสนากรรมฐานของวัดมหาธาตุ ฯ และ วัดที่เป็นสาขาทั่วประเทศจึงยุติและขาดการสนับสนุนส่งเสริมลงเป็นเวลายาวนาน แม้ต่อมาศาลทหารได้พิจารณาตัดสินยกฟ้องพระพิมลธรรมให้พ้นข้อหา เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้กลับคืนสู่วัดมหาธาตุ ฯ เจ้าของสื่อมวลชนซึ่งมีอิทธิพล ที่ได้กล่าวหาโจมตีท่านและต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มากราบขอขมาต่อท่าน ท่านได้รับการถวายสมณศักดิ์กลับคืน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ อีกในปี พ.ศ. ๒๕๒๔

ต่อมาได้รับโปรดเกล้า ฯ ทรงสถาปนาเป็นที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ และได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ งานวิปัสสนากรรมฐานของวัดมหาธาตุ ฯ และประเทศไทย ก็มิได้เจริญงอกงามดังที่เคยเป็น จวบจนสมเด็จพระพุฒาจารย์มรณภาพลง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒



สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ในขณะที่ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม ได้ถูกคณะสงฆ์ รัฐบาลเผด็จการ และสื่อมวลชนกลั่นแกล้ง และกล่าวหาใส่ความว่าละเมิดพระธรรมวินัย และมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ท่านถูกทอดสมณศักดิ์ ถูกบังคับให้สละสมณเพศ และถูกจับกุมคุมขังไว้ที่สันติบาล เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านได้ต่อสู้อย่างอาจหาญโดยมิได้ขัดขืน แต่มิยอมเปล่งวาจาสึก ต้องนุ่งห่มชุดขาวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และทำงานเขียนอยู่ในห้องขังเป็นเวลา ๕ ปี



สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ได้รับการถวายสมณศักดิ์กลับคืน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ อีก ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ต่อมาได้รับโปรดเกล้า ฯ ทรงสถาปนาเป็นที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ และ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ และมรณภาพในปี พ.ศ. ๒๕๓๒

อกุศลกรรม ที่กระทำต่อ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พระธรรมธีรราชมหามุนี พระวิปัสสนาจารย์พม่าอีกสองรูป และงานวิปัสสนากรรมฐานนี้ได้ส่งผลให้เกิดความวิบัติ ของผู้ที่เกี่ยวข้องกระทำการกล่าวหาใส่ความและกลั่นแกล้งกันอย่างถ้วนหน้า พระเถระผู้มีบทบาทสำคัญดังกล่าว แม้ต่อมาจะได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชก็สิ้นพระชนม์ลงด้วยอุบัติเหตุทางรถยนต์ นายกรัฐมนตรีของรัฐบาลเผด็จการสมัยนั้น เมื่อจบชีวิตลงก็ถูกยึดทรัพย์และถูกขุดคุ้ยเบื้องหลังอันเลวร้ายต่าง ๆ เจ้าของสื่อมวลชนซึ่งต่อมาเป็นนายกรัฐมนตรี และกลับมาขอขมาต่อสมเด็จ ฯ ก็ยังได้รับวิบากกรรมดังพรรคการเมือง ธนาคาร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้น และครอบครองเป็นเจ้าของ ล้วนล่มสลายไปเกือบหมดสิ้น

วิบากกรรมที่จักต้องถือเป็นบทเรียนสำคัญ คือการทำให้คณะสงฆ์และสังคมไทย ขาดความใส่ใจ และให้ความสำคัญกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นหลักในการปฏิบัติพุทธศาสนกิจ ทำให้คณะสงฆ์และสังคมไทย เกิดความเสื่อมโทรมและอ่อนแอทางคุณธรรมจริยธรรมลง ดังปรากฏชัดในปัจจุบัน วิบากกรรมนี้ หากคณะสงฆ์และสังคมไทยยังไม่ตระหนักและแก้ไข จะยังคงส่งผลยาวไกลต่อไปในอนาคต

งานเผยแผ่วิปัสสนากรรมฐานในต่างประเทศ

แม้ต่อมาจะได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่**พระราชสิทธิมุนี** (ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๕) การขาดสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นองค์อุปถัมภ์ทำให้ท่านต้องทำงานเผยแพร่วิปัสสนากรรมฐานตามลำพัง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๗ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าคณะพระธรรมฑูตประเทศอังกฤษ (สายที่ ๖) เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมันนี เป็นผู้ดำริและเป็นประธานจัดหาทุน และกรรมการสร้างวัดพุทธประทีป ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้ารับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก เป็นพระอุปัชฌาย์บรรพชาและอุปสมบทฝรั่งที่วัดพุทธประทีป เป็นพระอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐานประจำวัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ สก๊อตแลนด์ และประเทศเยอรมันนี ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่**พระเทพสิทธิมุนี** เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๓

งานด้านการศึกษา การบริหารคณะสงฆ์ สาธารณสงเคราะห์

นับตั้งแต่มาอยู่ที่วัดมหาธาตุ ฯ ท่านมีภาระหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาและการบริหารคณะสงฆ์ตลอดมา ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการชำระหนังสือธัมมปทัฏฐกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- เป็นอาจารย์บรรยายวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- เป็นกรรมการบริหารกิจการ
- เป็นกรรมการพิจารณาหลักสูตรบาลี
- เป็นผู้อำนวยการแผนกบาลี สำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ
- เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย
- เป็นเลขานุการกรรมการสงฆ์จังหวัดขอนแก่น
- เป็นกรรมการสาธารณูปการจังหวัดขอนแก่น
- เป็นเจ้าคณะภาค ๙ และเจ้าคณะภาค ๑๐
- เป็นพระอุปัชฌาย์ประจำวัดมหาธาตุ ฯ
- เป็นรองเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ฯ
- เป็นประธานกรรมการสงฆ์บริหารวัดมหาธาตุ ฯ รูปที่ ๑
- เป็นกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระพระไตรปิฎก ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ รอบนักษัตร
- เป็นประธานกรรมการปาลิวิโสธกะ พระอภิธรรมปิฎก และเป็นประธานบรรณกรในการพิมพ์พระไตรปิฎก ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับสังคายนา พ.ศ. ๒๕๓๐

นอกจากนี้ ยังมีผลการด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์อย่างกว้างขวางทั้งภายในและภายนอกวัดมหาธาตุ ฯ เช่น สร้างห้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จัดหาเงินสมทบทุนมูลนิธิวิปัสสนากรรมฐาน สร้างตึกอุดมวิชาในคณะ ๕ วัดมหาธาตุ ฯ

- เป็นประธานกรรมการหาทุนก่อสร้างตึกมหาธาตุวิทยาลัย (อาคารทรงไทย ๔ ชั้น)

- เป็นประธานกรรมการหาทุนบูรณะ โรงเรียนธรรมมหาธาตุวิทยาลัย
- เป็นผู้ก่อตั้งและประธานกรรมการจัดหาทุนมูลนิธิศรีสรรเพชญ์
- เป็นประธานกรรมการจัดหาทุนสร้างพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เป็นกรรมการอุปถัมภ์จัดหาทุนสร้าง โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เป็นผู้จัดหาทุนสร้างโรงเรียนประชาบาลบ้านหนองหลุบ ๒ และสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมวัดธาตุ จังหวัดขอนแก่น
- เป็นประธานจัดหาทุนสร้างตึกสงฆ์อาพาธ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาสภมหาเถร) โรงพยาบาลขอนแก่น เป็นต้น

งานด้านนิพนธ์

ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์แต่งตั้งเป็นที่ **พระธรรมธีรราชมหามุนี** เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ เป็นพระมหาเถรและพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ได้รับความเคารพยกย่องจากชาวไทย และชาวต่างประเทศ ว่าเป็นปราชญ์ระดับโลก เชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีความทรงจำเป็นเลิศ สามารถบอกข้อความเนื้อหาและเรื่องราวที่ยกมาอ้างในการเทศนาได้ว่าอยู่ในหนังสือเล่มใด บางครั้งสามารถบอกหน้า บรรทัด และตำแหน่งตัวอักษรในหนังสือเล่มนั้นด้วย

ท่านได้นิพนธ์หนังสือประเภทต่าง ๆ ไว้จำนวนมากมาย ได้แก่ หนังสือประเภทวิปัสสนากรรมฐาน จำนวน ๒๑ เรื่อง คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน จำนวน ๙ เล่ม หนังสือประเภทพระธรรมเทศนา จำนวน ๔ เรื่อง หนังสือประเภทวิชาการ จำนวน ๘ เรื่อง หนังสือประเภทสารคดี จำนวน ๒๐ เรื่อง ประเภทตอบปัญหาทั่วไป จำนวน ๕ เรื่อง

นอกจากนี้ ยังมีคำขวัญ คำอนุโมทนา คติธรรม คำกลอน อีกเป็นจำนวนมาก

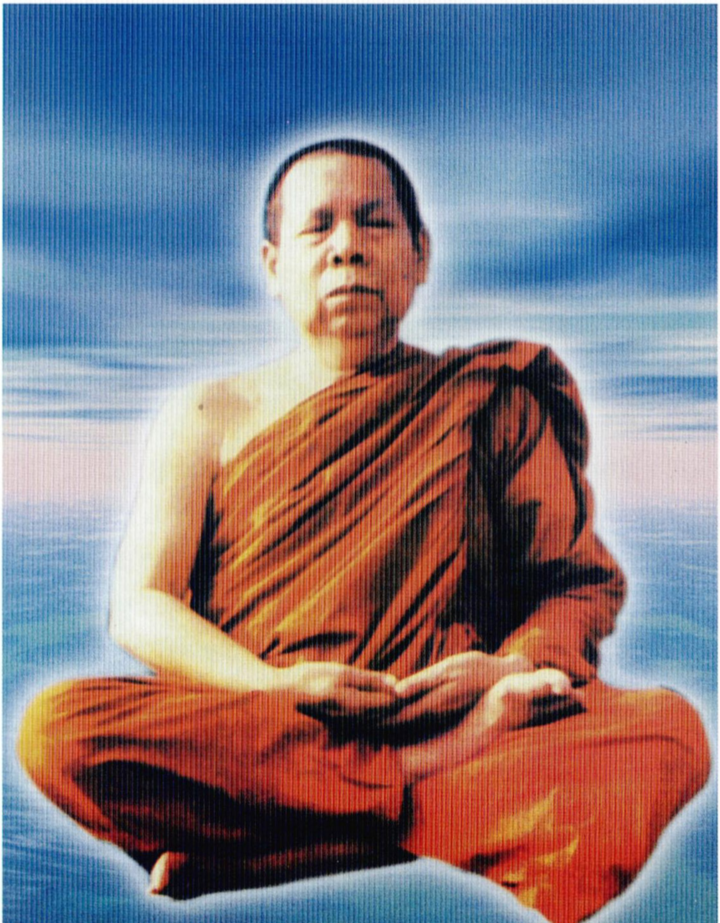
มรณภาพ

พระธรรมธีรราชมหามุนี มีเมตตาในการสอนวิปัสสนากรรมฐานแก่คนทั่วไปไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้แต่คนแปลกหน้า ในวัยปัจฉิมวัย ท่านก็ยังมุ่งมั่นตั้งใจในการสอนวิปัสสนากรรมฐาน

ด้วยวิบากแห่งกรรมของท่าน ครั้งหนึ่งมีพระสติไม่ค่อยดีมาขอปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วย และพระรูปอื่นบอกให้ท่านปฏิเสธ แต่ท่านรับไว้ด้วยความเมตตา ในขณะที่นั่งสอบอารมณ์ ท่านบอกให้พระสติไม่ค่อยดีรูปนี้ใช้คำพูดให้สุภาพว่า **"เท้า"** แทนคำว่า **"ตีน"** พระรูปนี้ไม่พอใจ และได้ลุกขึ้นทำร้าย เตะท่านที่ศีรษะจนล้มลง และถูกนำเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล ต่อมาพระรูปนี้ได้นำดอกไม้ธูปเทียนไปกราบขอขมา ท่านให้อโหสิกรรม สุขภาพของท่านได้ทรุดโทรมลง แพทย์ได้วินิจฉัยว่าท่านมีอาพาธด้วยโรคหัวใจ จึงให้การรักษาแต่นั้นมา

พระธรรมธีรราชมหามุนี มีญาณหยั่งรู้วันมรณภาพ เมื่อเสร็จสิ้นการเฉลิมฉลองสมโภช การทำสังคายนาพระธรรมวินัย ตรวจชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแล้ว ท่านได้กล่าวแก่พระและเณรว่า **"ยังไม่ต้องเก็บสถานที่ จะมีงานพิธีอีกอย่างหนึ่ง"** ทำให้เป็นที่แคลงใจสงสัยของพระและเณร ท่านยังได้บอกกล่าวเป็นนัยที่บ้านของ คุณเจริญศรี ชื่นประสิทธิ์ (อมาตยกุล) ผู้เป็นโยมอุปฐาก ซึ่งมีต้นมะนาวและท่านไปเด็ดผลมะนาวว่า **"มะนาวเอ๋ย ต่อไปใครจะมาเด็ดเจ้า"**

ภายหลังจากรับนิมนต์จากหญิงชราชาวจีน ซึ่งฟังท่านเทศน์ทางวิทยุเป็นประจำ ให้ไปสอนวิปัสสนากรรมฐานที่บ้าน ท่านได้กลับมาฉันภัตตาหารเพลที่บ้านของคุณเจริญศรี เมื่อฉันเสร็จจึงเดินจงกรม และเกิดอาการโรคหัวใจกำเริบ คุณเจริญศรีได้นมัสการให้ท่านใช้ยาอมใต้ลิ้น ปรากฏว่ามิได้นำใส่ย่ามติดมา จึงให้พระผู้ติดตามกลับไปเอาที่กุฏิวัดมหาธาตุ ฯ ท่านได้นั่งสมาธิ และมรณภาพโดยอาการอันสงบในอิริยาบถท่านั่งสมาธิอยู่นั้น เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ รวมสิริอายุ ๗๐ ปี ๒ เดือน ๑๕ วัน เป็นการมรณภาพอย่างสมศักดิ์ศรีของปรมาจารย์วิปัสสนากรรมฐานและพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระโดยแท้ พิธีพระราชทานเพลิงศพจัดขึ้น ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๑



พระธรรมธีรราชมหามุนี

มรณภาพโดยอาการอันสงบ ในอิริยาบถท่านั่งสมาธิอย่างสมศักดิ์ศรี
ของพระอาจารย์ใหญ่ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๑
รวมสิริอายุ ๗๐ ปี

ปณิธานธรรมทัศน์

ของ

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

สญฺจิตํ เม มหาปุญฺญํ ธมฺมนุคฺคหสญฺญิตํ
เตน วรํ ปาปุณนฺตุ ชนา อิฏฺฐสมงฺคิกา.

ข้าพเจ้า	เอาธุระ	มหาบุญ
เป็นต้นทุน	ธรรมจำเพาะ	สงเคราะห์หมาย
อนุเคราะห์	จากใจจริง	นำหญิงชาย
เพื่อสลาย	อกุศล	มลทินธรรม
ให้ประชา	สาธุชน	สนใจเรียน
ได้พากเพียร	เพ่งฝึกใจ	ไม่ตกต่ำ
ผลเผยแผ่	แต่สัจจะ	เป็นประจำ
ขอจงนำ	อำนวยให้	ได้นิพพาน
ที่ประเสริฐ	เลิศอย่าง	ล้างโลกีย์
สุดวิถี	ถึงโลกุตร์	หยุดสังสาร
โดยนิยม	อุดมค่า	วิชาญาณ
ปณิธาน	จงสัมฤทธิ์	ดั่งคิดเทอญ ฯ

ภาคผนวก

ปธานพจน์ เกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐาน ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ และอารัมภบทเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานของ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙) พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ นำมาจากหนังสือ **"หลักปฏิบัติสมถะ-วิปัสสนากรรมฐาน"** รจนาโดย พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) จัดพิมพ์โดย กองทุนมูลนิธิพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) ครั้งที่ ๑ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๑

ปรานพจน์

เกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐาน

ของ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ข้าพเจ้าได้มีกุศลจิต เกิดตั้งแต่ครั้งเมื่อเป็นพระอาจารย์สอนการพระพุทธศาสนาทั้งภาคภาษาบาลีและภาษาไทย ประจำอยู่ที่สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งเป็นสำนักเรียนใหญ่มีชื่อโด่งดัง การสอนพระพุทธศาสนาภาคภาษาไทยนั้น เริ่มตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ที่สอนโดยภาษาบาลีนั้น มีตั้งแต่ชั้นบาลีไวยากรณ์ ๖ ชั้น จนถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค เป็นอันสำเร็จการศึกษาฝ่ายปริยัติศาสนาชั้นสูงเพียงเท่านี้

ตั้งแต่สมัยที่เป็นเปรียญธรรม ๘ ประโยค และ เป็นครูสอนการพระศาสนาอยู่ ณ สำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ข้าพเจ้าเกิดกุศลทฤษฎีขึ้นว่า ปัจจุบันนี้สำนักเรียนวัดมหาธาตุ เป็นสำนักเรียนที่ใหญ่ที่สุดและเจริญที่สุดในประเทศไทย แต่วัดมหาธาตุและประเทศไทยยังขาดพระปฏิบัติศาสนาและพระปฏิเวธศาสนาอยู่ ถ้าข้าพเจ้าได้โอกาสเมื่อใด จักพยายามปลูกฝัง

พระปฏิบัติศาสนาขึ้นในประเทศไทยให้จงได้ ถ้าพระปฏิบัติศาสนาเกิดขึ้นแล้ว พระปฏิเวธศาสนา ซึ่งเป็นผล ก็จะเกิดขึ้นตามมาโดยธรรมนิยม

เมื่อข้าพเจ้าได้ตั้งกุศลปณิธานไว้ดังนี้ ตั้งแต่เป็นเปรียญธรรมอยู่ที่วัดมหาธาตุ ต่อมาเมื่อข้าพเจ้าถูกย้ายไปจัดการศึกษา และเป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กุศลเจตนาดวงนี้ยังเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ลดถอย เมื่อขณะที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดารารามนั้น ข้าพเจ้าได้ใช้ความอุตสาหะพยายามตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้น ณ ที่วัดแก้ว อำเภอบางบาล ครั้งหนึ่ง โดยได้ปฏิสังขรณ์ปรับปรุงวัดแก้ว อำเภอบางบาล ให้เป็นลักษณะวัดป่าที่เหมาะแก่การเจริญพระกรรมฐาน เมื่อปรับปรุงสถานที่ดีพอสมควรแล้วก็ไปอาราธนาอาจารย์กรรมฐานรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระครูภาวนาเจ้าอาวาสวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มาเป็นพระอาจารย์สอนกรรมฐาน ที่วัดแก้ว อำเภอบางบาล

แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายและน่าเสียใจอย่างมาก เพราะท่านพระอาจารย์กรรมฐานรูปนั้นฝีมือไม่ถึงขนาด เมื่อตั้งสำนักขึ้นแล้ว การปฏิบัติไม่เจริญก้าวหน้าสมความมุ่งหมาย ในที่สุดอาจารย์ก็เลิกละลามือ และไปอยู่เสียที่อื่น สำนักกรรมฐานจึงได้หยุดชะงักขาดสะบั้นลงเพราะเหตุนี้

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์พระพิมลธรรม (ฐานทตฺตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุองค์ที่ ๑๕ ถึงแก่มรณภาพลง ทางราชการได้โปรดบัญชาให้ข้าพเจ้ากลับมาดำรงตำแหน่งสืบแทน ครั้นข้าพเจ้าได้ปรับปรุงต่อเติมเสริมสร้างการพระศาสนาด้านต่างๆ ให้เป็นปกติเป็นที่ไว้วางใจได้แล้ว พอถึง พ.ศ. ๒๔๙๔ ข้าพเจ้าก็ได้ดำเนิน

การทดลองทำการเปิดสอนวิปัสสนากรรมฐานขึ้น ณ ภายในบริเวณพระอุโบสถวัดมหาธาตุ โดยได้อาราธนา ท่านพระอาจารย์สุข ปวโร คือ ท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระ วัดระฆังโฆสิตาราม มาเป็นพระอาจารย์สอนทดลองดู โดยได้นิมนต์พระมหาเปรียญและพระเถระชั้นเจ้าคณะ เจ้าอาวาสเข้าปฏิบัติ ซึ่งมี เจ้าคุณพระเทพสิทธิมุนี ญาณสิทฺธิ วัดมหาธาตุ และพระครูสังวรมาธิวัตร วัดเพลงวิปัสสนา ร่วมอยู่ด้วย ขณะนั้นคณะบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่เข้าปฏิบัติก็ให้ปฏิบัติไปพลาง เป็นทำนองทดลองสอบหาทางที่ถูกต้องต่อไป

ท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระนั้น ถึงจะอยู่วัดระฆังก็จริง แต่ใจของท่านติดวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่วัดมหาธาตุ ต่อมาวันหนึ่ง ท่านได้พูดปรารภกับข้าพเจ้าอย่างเป็นกันเองว่า **"ท่านเจ้าคุณ พระโสดาปัตติมรรค พระโสดาปัตติผลนั้น ดูเหมือนอยู่ใกล้ ๆ แค่เอื้อมนี้เอง แต่หยิบไม่ถึงคว้าไม่ถูกสักที"** ซึ่งแสดงว่าท่านยังไม่ได้สัมผัสโลกุตตรธรรม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงจัดส่ง พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙ วัดมหาธาตุ ซึ่งเข้าปฏิบัติพระกรรมฐานในสำนักเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระมาแล้วถึง ๗ เดือนเศษ ไปศึกษากรรมวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง ณ นครย่างกุ้ง ประเทศพม่า สำนักวัดศาสนยิสสา ซึ่งมีท่านพระโสภณมหาเถระ คือ มหาสีสะยาดอ เป็นเจ้าสำนัก ที่ข้าพเจ้าเคยได้รู้จักรักใคร่กันมาก่อนแล้ว การส่งพระมหาโชดกไปประเทศพม่าครั้งนั้น ข้าพเจ้าไปส่งมอบด้วยตนเอง

แต่มีเรื่องที่น่าเสียใจอย่างยิ่งเกิดขึ้นเป็นมารผจญ คือ อธิบดีกรมการศาสนามาห้ามข้าพเจ้าด้วยตนเองถึงที่วัดมหาธาตุ พูดว่า "การที่จะไป

ประเทศพม่าครั้งนี้ขอให้ระงับเสีย เพราะ ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่เห็นด้วย" ข้าพเจ้าพูดว่า **"ธรรมดาปืนเมื่อขึ้นไกแล้วก็ต้องยิง"** ข้าพเจ้าจะต้องไปให้ได้ ข้าพเจ้าไม่เชื่อท่านอธิบดีที่พูดเช่นนั้น ในที่สุดท่านอธิบดีพูดว่า *"ถ้าจะไปจริงก็อย่าเอาเปรียญธรรม ๙ ประโยคไปด้วยเลย เพราะประเทศพม่าเพิ่งได้เอกราชใหม่ ๆ ถ้านำเปรียญธรรม ๙ ประโยคไป จะเป็นการขายหน้าอย่างยิ่ง"*

พระมหาโชดกไปศึกษาฝึกการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่ประเทศพม่า เป็นเวลา ๑ ปี คือ ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เมื่อได้ศึกษาและปฏิบัติเป็นที่พอใจและพอแก่ความประสงค์แล้ว เธอก็บอกมาว่าใคร่จะกลับประเทศไทย ข้าพเจ้าก็อนุญาตให้กลับ และพร้อมกันนั้นข้าพเจ้าก็ขอพระวิปัสสนาจารย์ชั้นที่มีความชำนาญให้มาพร้อมกับพระมหาโชดกสัก ๒ รูป ทางสภาการศึกษาประเทศพม่า เมื่อได้ทราบอย่างนั้นก็ยินดีจัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ชั้นดีให้มาพร้อมกับพระมหาโชดก ๒ รูป คือ ท่านอาสภะ กัมมัฏฐานาจริยะ และท่านอินทวังสะ กัมมัฏฐานาจริยะ สำหรับท่านอาสภะ กัมมัฏฐานาจริยะนั้น คือ ผู้สอนและสอบอารมณ์ให้ท่านพระมหาโชดก แทนท่านพระมหาสีสะยาดอ ที่ประเทศพม่านั่นเอง จึงนับได้ว่าสภาการศึกษาประเทศพม่าเขาพร้อมที่จะส่งเสริมพระปฏิบัติศาสนาให้แก่ไทยเราจริง ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๕ พระมหาโชดกกับพระอาจารย์พม่าทั้ง ๒ รูปมาถึงประเทศไทยแล้ว พอรุ่งขึ้น พ.ศ. ๒๔๙๖ ข้าพเจ้าก็มีความยินดีประกาศตั้งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ให้เป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นอีกแผนกหนึ่ง โดยยึดเอาภายในบริเวณพระอุโบสถเป็นสถานที่ปฏิบัติ จึงเป็น

อันกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มใจว่า พระปฏิบัติศาสนา คือ การเจริญพระกรรมฐานอย่างถูกต้องตามทัศนะของพระไตรปิฎกนั้น ได้อุบัติขึ้นแล้วภายในพื้นปฐพีมณฑลแห่งประเทศไทย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้นมา ด้วยประการฉะนี้

เมื่อข้าพเจ้าได้เปิดตั้งสำนักกรรมฐานขึ้นแล้วดังนั้น บรรดาพระเถรานุเถระและพระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยได้ทราบแล้ว ก็สมัครใจพากันเข้ามาปฏิบัติเป็นจำนวนมาก จนบางครั้งห้องปฏิบัติไม่พอ จึงต้องกั้นห้องรอบระเบียงพระอุโบสถและภายในพระวิหารหลวงขึ้นจนจรดถึงกัน เพราะการปฏิบัติวิปัสสนาญาณโดยสมควรแก่บุญวาสนาบารมี ดังนั้นภายในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ นั่นเอง ก็ได้พระที่ได้วิปัสสนาญาณเป็นจำนวนมากมาย

เพื่อจะให้พระปฏิบัติศาสนาแพร่กระจายขยายไปทั่วประเทศ ทั้งในเขตพระนครและชนบท ข้าพเจ้าจึงแนะนำพระเถระที่มีความสามารถ ซึ่งได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้ผลดีแล้วอบรมวิชาครูอีกทีหนึ่ง แล้วแนะนำให้ไปจัดหาสถานที่ที่เหมาะสม แล้วจัดตั้งวัดป่าซึ่งเรียกว่า **อรัญวาสี** ขึ้น

วัดป่าอรัญวาสีที่ตั้งขึ้นนั้น บางแห่งก็ตั้งขึ้นในที่วัดเดิมอันเหมาะสมซึ่งเป็นวัดอยู่แล้ว บางแห่งก็จัดเสาะหาป่าจริง ๆ ที่เหมาะสม บางแห่งก็จัดตั้งขึ้นที่วัดร้างซึ่งเหมาะสมและสะดวกแก่การไปมา ครั้นแล้วเมื่อได้ฤกษ์งามยามดี ข้าพเจ้าก็ยกคณะพระวิปัสสนาจารย์ไปประกอบพิธีเปิดตั้งเป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้น แล้วมอบให้พระวิปัสสนาจารย์ อุบาสกอุบาสิกาประจำท้องถิ่นช่วยกันรักษาและทะนุบำรุงให้ดีต่อไป โดยทำนองนี้ ภายในเวลาไม่กี่ปีก็มีสำนักวิปัสสนากรรมฐานเกิดขึ้น ณ ภาคพื้นแผ่นดินแห่งประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง

โดยเฉพาะที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ก็เกิดมีอุบาสก อุบาสิกา และพระภิกษุสามเณรพากันไปศึกษาและปฏิบัติเป็นจำนวนมากตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา มีอุบาสกอุบาสิกาที่ไปถือศีลฟังธรรมและเรียนวิปัสสนากรรมฐานมีจำนวนมากมายสืบมาจนกระทั่งปัจจุบันทุกวันนี้ ผลเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะมีการสอน มีการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นเหตุ เป็นปัจจัยสำคัญ

อนึ่ง เพื่อที่จะส่งเสริมกำลังศรัทธาปสาทะให้หมู่พุทธบริษัท บรรพชิตและคฤหัสถ์ทั่วประเทศ คณะพระวิปัสสนาจารย์ของเรายังได้ยอมเสียสละพากันนำพระปฏิบัติศาสนาออกเผยแผ่เป็นประจำทุกปี โดยถือเอาเดือนพฤษภาคมเป็นเดือนประชุมบำเพ็ญสมณธรรมร่วมกัน ถวายเป็นพุทธบูชาสนองพระเดชพระคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยฐานะพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งพระพุทธบิดาเราเหล่าพุทธบริษัททั้งหลายทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นฝ่ายพระพุทธชิโนรสก็ยอมเสียสละประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นส่วนพุทธบูชา เพื่อให้สมดังพระพุทธโอวาทที่ทรงตรัสไว้ว่า

“ตราบใดที่พุทธบริษัทของเรายังพากันศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอยู่ ตราบนั้นศาสนาของเราตถาคตก็ยังคงดำรงทรงสถาพรอยู่ตลอดไป” ดังนี้

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

อารัมภบท

เกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐาน

ของ

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

เมื่อพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ ได้ย้ายจากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ไปอยู่ประจำวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกพิเศษ เพื่อช่วยปฏิบัติศาสนกิจด้านพระปริยัติศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฐานะ พระมหาอาจ อาสโภ เปรียญธรรม ๘ ประโยค และย้ายกลับคืนมาสู่วัดมหาธาตุอีกในตำแหน่งเจ้าอาวาส และเป็นพระราชาคณะที่ **พระธรรมไตรโลกาจารย์** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ นั่นเอง พระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้ไปงานรัฐพิธีที่ท้องสนามหลวง วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ ฯพณฯ อูละหม่อง เอกอัครราชทูตแห่งสหภาพพม่าประจำประเทศไทยคนแรกได้ไปร่วมในงานนั้นด้วย หลังจากการประกอบศาสนกิจเสร็จแล้ว หลวงพ่อใหญ่ได้ถือโอกาสสนทนากับ ฯพณฯ อูละหม่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพระศาสนา

ทั้งในประเทศไทยและประเทศพม่า หลวงพ่อใหญ่ได้สนทนาถึงสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ ๒ ประการคือ :–

ประการที่ ๑ หลวงพ่อใหญ่ได้ให้ทรรศนะว่า พระภิกษุพม่าที่มีอยู่ในประเทศไทย ปัจจุบันมีแต่พระที่แก่ ๆ หย่อนสมรรถภาพ เข้ากับคนไทยไม่ได้สนิท ทำให้คนไทยเข้าใจไปว่าพระภิกษุในประเทศพม่าก็เหมือนกัน ความจริงพระภิกษุในประเทศพม่าที่มีความเชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎกมีจำนวนมาก ควรที่จะจัดส่งพระประเภทนี้มาอยู่ในประเทศไทย หลวงพ่อใหญ่ยินดีที่จะสนับสนุนให้ได้มีโอกาสเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกัน

ประการที่ ๒ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ทั้งอรรถกถาและฎีกาฉบับอักษรพม่า เท่าที่เคยได้อ่านมาบริสุทธิ์บริบูรณ์ดีมาก ใคร่ขอให้ทางประเทศพม่าได้ส่งมาให้ประเทศไทยบ้างจะเป็นมหากุศลอย่างมาก

ด้วยเหตุที่หลวงพ่อใหญ่ได้สนทนากับ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตพม่าครั้งนั้นเป็นปัจจัยต่อมา คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าได้จัดส่งพระภิกษุระดับบัณฑิตชั้นธัมมาจริยะมายังประเทศไทยตามคำแนะนำของหลวงพ่อใหญ่ ๒ รูป คือ ท่านสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ และ ท่านเตชินทะ ธัมมาจริยะ ธัมมกถิกะ

ครั้งแรกเมื่อยังไม่รู้ภาษาไทย ได้จัดให้ไปพำนักอยู่ที่วัดปรกพม่า ต่อมาได้จัดให้ท่านสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ไปตั้งสำนักสอนพระอภิธรรมปิฎกอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม และทำการสอนประจำอยู่ที่วัดระฆังนั้น จน

กระทั่งถึงแก่มรณภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ส่วน ท่านเตชินทะ ธัมมาจริยะ ธัมมกถิกะ ได้จัดให้มาสอนอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ จนกระทั่งกลับสู่ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ถึงแม้ว่าท่านพระอาจารย์สอนพระอภิธรรมปิฎกจะถึงแก่มรณภาพและได้กลับคืนสู่ประเทศของตนไปแล้ว แต่ก็ได้ฝังรากฐานวิชาความรู้พระอภิธรรมปิฎกไว้อย่างดี เป็นระเบียบเรียบร้อย คือ เขียนและแปล ทำเป็นหลักสูตรไว้จนได้ใช้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ ปัจจุบันสำนักส่วนกลางตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ มีสำนักสาขาอยู่ทั่วไป ทั้งภายในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ประมาณ ๗๐ สำนักเรียน

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าได้ส่งสมณทูต พร้อมทั้งอัญเชิญพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรพม่าพร้อมอรรถกถาและฎีกา ตามที่หลวงพ่อใหญ่ขอไว้มายังประเทศไทย โดยมี ท่านยานิกมหาเถร เจ้าอาวาสวัดอัมพวนาราม พระนครย่างกุ้ง เป็นหัวหน้า มีมหาเศรษฐีเซอร์ อู ต่วน เป็นไวยาวัจกร ได้ถวายพระไตรปิฎกอักษรพม่าแก่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ ๑ ชุด ถวายแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร ๑ ชุด

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ทางการคณะสงฆ์แห่งประเทศไทย ได้จัดส่งพระสมณทูตพร้อมทั้งพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอักษรไทยไปเยี่ยมตอบและมอบให้ประเทศพม่า โดยมี เจ้าคุณพระศาสนโศภน อุฏฐายีเถร เป็นหัวหน้า เจ้าคุณพระพิมลธรรม อาสภเถร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ เป็นรองหัวหน้า เจ้าคุณพระศรีวิสุทธิญาณ วัดกันมาตุยาราม เป็นคณะปูรกะ และมี ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นไวยาวัจกร

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ พระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้ส่งพระเปรียญวัดมหาธาตุไปศึกษาวิชาพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ที่ประเทศพม่า โดยนำไปมอบด้วยตนเอง ๓ รูป คือ ๑. พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙ เรียนฝ่ายวิปัสสนาธุระ ๒. พระมหาบำเพ็ญ ป.ธ. ๕ และ ๓. สามเณรไสว ป.ธ. ๕ เรียนฝ่ายคันถธุระ โดยให้พระมหาโชดกอยู่สำนักวิปัสสนากรรมฐานสาสนยิสสา ภายใต้การปกครองของท่านมหาสีสะยาดอ โสภณมหาเถร พระอาจารย์ใหญ่วิปัสสนาธุระ พระมหาบำเพ็ญและสามเณรไสวอยู่วัดอัมพวนาราม ภายใต้การปกครองของท่านยานิกมหาเถร เจ้าอาวาส

พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ได้ศึกษาวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นเวลา ๑ ปี แล้วกลับคืนสู่ประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ในขณะเดียวกันนั้น พระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้แสดงความจำนงไปยังสภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่า ขอให้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทย ๒ รูป พร้อมกับการกลับคืนสู่ประเทศไทยของ พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ สภาการพุทธศาสนามีความเห็นอกเห็นใจและเชื่อถือหลวงพ่อใหญ่อย่างสนิทชิดชอบเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงได้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทยตามที่หลวงพ่อขอร้อง ๒ รูป คือ ท่านอาสภเถระ มุลฺธัมมัฏฐานาจริยะ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ ๒. ท่านอินทวังสเถระ ธัมมาจริยะ กัมมัฏฐานาจริยะ ทั้ง ๒ รูป จัดให้พำนักอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ช่วยเป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐานร่วมกับพระมหาโชดก ป.ธ. ๙ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้นมา นับว่าช่วยเป็นกำลังเสริมสร้างพระปฏิบัติศาสนาให้เจริญขึ้นในประเทศไทย และดำรงสภาพรุ่งเรืองอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ท่านอินทวังสะ กัมมัฏฐานาจริยะ ได้กลับคืนสู่ประเทศพม่า หลัง

จากที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ถูกทางตำรวจจับไปขังในสันติบาล ส่วนท่านอาสภเถร ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ เมื่อหลวงพ่อใหญ่ถูกจับไปขังแล้ว ทั้งห้องวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุถูกรื้อถอนทำลายเสียหายหมดตามคำสั่งของผู้ทรงอำนาจในสมัยนั้น ท่านเห็นว่าหมดที่พึ่ง จึงย้ายไปทำการสอนวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม ชลบุรี ภายใต้ความอุปถัมภ์ของ นายธรรมนูญ สิงคาลวานิช คหบดีชาวชลบุรี ซึ่งเป็นศิษย์ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐานผู้หนึ่ง และได้ทำการอบรมสั่งสอนวิปัสสนากรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจังเป็นหลักฐานมั่นคง จนกระทั่งปัจจุบันทุกวันนี้ ท่านอาสภเถระ หรือ ภัททันตะ อาสภเถระ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะนี้ เป็นอาจารย์สอบอารมณ์วิปัสสนากรรมฐาน เป็นประจำของข้าพเจ้าครั้งกระโน้น คือ เมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าไปเรียนวิปัสสนากรรมฐานที่ประเทศพม่าอยู่ ณ วัดสาสนยิสสานั้น ท่านมหาสีสะยาดอ พระอาจารย์ใหญ่นาน ๆ จึงจะสอนและสอบอารมณ์สักครั้งหนึ่ง โดยมากท่านได้มอบให้ ท่านอาสภเถระ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะนี้ เป็นผู้สอนและสอบอารมณ์เป็นประจำ

ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าการเรียนวิชาพุทธศาสนาแผนกพระอภิธรรมปิฎกที่เรียนกันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแบ่งการเรียนออกเป็น ๙ ชั้น คือ จุฬอภิธรรม ๓ ชั้น มัชฌิมอภิธรรม ๓ ชั้น และมหาอภิธรรม ๓ ชั้น เมื่อเรียนสำเร็จแล้วถือว่าเรียนจบหลักสูตรพระอภิธรรมปิฎก การเรียนพระอภิธรรมปิฎกดังกล่าวมานี้ ได้ปรากฏบังเกิดขึ้นในประเทศไทย ด้วยอำนาจสติปัญญา ความอุตสาหะ และการเสียสละของ พระเดชพระคุณ หลวงพ่อใหญ่ คอยช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูตลอดมา และจักต้องอาศัยความอุปถัมภ์คุ้มครองของหลวงพ่อใหญ่ตลอดไป และเป็นที่น่าอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง ที่

ปัจจุบันนี้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ได้สงเคราะห์การศึกษาพระอภิธรรมเข้าไว้ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแขนงหนึ่งแล้ว

อนึ่ง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจังและเป็นหลักฐานมั่นคงนั้นเล่า ก็กล้าอวดบัณฑิตนักปราชญ์ผู้มีกุศลจิตเป็นมูลฐานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศได้ ดังที่ปรากฏผลให้ประจักษ์ในปัจจุบันทุกวันนี้ และได้กำเนิดขึ้นในประเทศไทย ก็ด้วยปรีชาญาณที่มองเห็นการณ์ไกลของพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่โดยประการทั้งปวง

(พระธรรมธีรราชมหามุนี)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

หนังสืออ้างอิง

๑. พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) หลักปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน จัดพิมพ์โดยกองทุนมูลนิธิพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๑

๒. สิทธา เชตวัน พระเทพสิทธิมุนี พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา (ตัดตอนจากหนังสือ โลกทิพย์ ฉบับที่ ๕ ปีที่ ๑ กันยายน ๒๕๒๕) ใน 'พระมาลัยลงไปโปรดสัตว์นรก' พระเทพสิทธิมุนี (โชดก ป.ธ. ๙) จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการวิปัสสนาสาร เยียร์บุ๊คพับลิชเชอร์ ๒๕๒๙

๓. พระเทพสิทธิมุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ. ๙) หลวงพ่อหนอ จัดพิมพ์โดยสำนักงานกลาง กองการวิปัสสนาธุระ พิมพ์ครั้งที่ ๒ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๖

๔. ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี (สายหยุด เก่งระดมยิง บุญยรัตพันธุ์) เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ใน 'สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกับการปฏิบัติธรรม' หน้า ๕๘-๗๔ พระสุเมธาธิบดีและคณะ จัดพิมพ์โดยวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

๕. คณะกรรมการกองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย สมเด็จพระพุฒาจารย์กับการวิปัสสนาธุระ จัดพิมพ์โดย คณะพระวิปัสสนาจารย์ กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๓

๖. พระพิมลธรรม อาสภเถร ของดีสมเด็จ ใน 'อนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ชาตกาลสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)' หน้า ๕-๒๓ จัดพิมพ์โดยสมาคมศิษย์มหาธาตุ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๖

๗. ผจญมาร บันทึกชีวิต ๕ ปี ในห้องขังของพระพิมลธรรม (อาสภมหาเถร) สำนักงานกลาง กองการวิปัสสนาธุระ คณะ ๕ วัดมหาธาตุ บัณฑิตการพิมพ์ ๒๕๓๐

ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช

ชมรมวิปัสสนากรรมฐานศิริราช เป็นชมรมที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกผู้ใฝ่ใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เคยปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหลักสูตร *"พัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข"* มาแล้ว ได้เห็นคุณประโยชน์และมีกุศลศรัทธาในการเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แก่นักศึกษา บุคลากร ผู้ป่วย และผู้สนใจทั่วไป จึงจัดกิจกรรมฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน โดยร่วมกับหน่วยงาน ภายในคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้แก่ งานกิจการนักศึกษา งานทรัพยากรบุคคล ฝ่ายการพยาบาลฯลฯ จัดพิมพ์หนังสือ และจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

■ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเผยแพร่วิปัสสนากรรมฐาน หลักสูตร *"พัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข"*
๒. เพื่อจัดฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่นักศึกษา บุคลากร ผู้ป่วย และผู้สนใจทั่วไป
๓. เพื่อนำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ป่วย

■ กิจกรรม

๑. ร่วมกับงานกิจการนักศึกษา จัดฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่นักศึกษาแพทย์
๒. ร่วมกับงานทรัพยากรบุคคล จัดฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่บุคลากร
๓. ร่วมกับฝ่ายการพยาบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดฝึกอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแก่ผู้ป่วย (โครงการรักษาใจยามเจ็บป่วย)
๔. จัดพิมพ์หนังสือเพื่อเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
๕. จัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

■ สถานที่ตั้งชมรมชั่วคราว

หน่วยอณูชีววิทยาการแพทย์ สถานส่งเสริมการวิจัย ตึกอดุลยเดชวิกรม ชั้น ๑๒ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

ดำเนินการจัดพิมพ์โดย

เลขที่ ๑/๔-๕ ถ.บรมราชชนนี ๑๑๙ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์. (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕, ๔๔๑๑๕๘๘ โทรสาร. (๐๒) ๔๔๑๑๙๖๔ / www.thammasapa.com

อันสังขารเกิดขึ้นแล้ว แตกดับ
เพราะว่าสังขารนับ เยี่ยงหม้อ
มีเกิดแก่ตายยับ ตลอดทั่ว กันนา
มีมิมีไป่เหลือล้อ เพิ่มพื้น พสุธา

พระผู้ทรงฤทธิ์รู้ หนทาง
วิถีสงบคือจิตวาง ยึดมั่น
ดับขันธ์กิเลสจาง จากจิต
จิตดับสังขารดับสิ้น สุขแท้ ทางธรรม

ญาณสิทฺธิ

